Balada u nastavi književnosti

Marjanović, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:656728

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti

Marina Marjanović

Balada u nastavi književnosti

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljić

Osijek, lipanj 2013.

Sadržaj

1. UVOD....3
2. ODREĐENJE POJMA BALADE I PODJELA BALADE S OBZIROM NA PODRIJETLO....4
3. BALADA U OKVIRU SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI....6
4. BALADA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI....7
4.1. Balada u usmenoj književnosti....8
4.2. Balada u vrijeme ilirizma....8
4.3. Balada u razdoblju moderne i najnoviji pisci balada....10
5. BALADA U PJESNIČKIM ANTOLOGIJAMA I STRUČNOJ LITERATURI....11
5.1. Balada u antologijama hrvatske i svjetske književnosti....11
5.2. Zastupljenost balada u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima/čitankama....13
5.2.1. Zastupljenost balada u udžbenicima/čitankama za osnovnu školu....13
5.2.2. Zastupljenost balada u udžbenicima/čitankama za srednju školu....15
5.3. Zastupljenost balada u metodičkim monografijama....18
5.4. Primjeri metodičke interpretacije balada u priručnicima za nastavnike/nastavnice....21
6. INTERPRETACIJA BALADE U NASTAVNOJ PRAKSI....29
7. METODIČKE MOGUĆNOSTI U INTERPRETACIJI BALADE....31
7.1 . Balada u interpretacijsko-analitičkom sustavu....31
7.2 . Balada u korelacijsko-integracijskom sustavu 32
7.2.1. Uglazbljene balade u nastavi književnosti....33
7.2.2. Balada i likovnost....37
7.2.3. Balada u nastavi jezika....38
7.2.4. Balada kao poticaj vježbama jezičnoga izražavanja....40
7.3. Balada u problemskom sustavu 40
7.4. Balada u intertekstualnom sustavu....42
7.5. Stvaralački pristup baladi....43
8. ZAKLJUČAK....45
9. POPIS LITERATURE....46

U radu se govori o pojavi i razvoju balade tijekom povijesti te o zastupljenosti balade u nastavi književnosti i mogućnostima njezine školske interpretacije. Navedeni su književnici koji su imali velik utjecaj na razvoj i afirmaciju balade u pojedinim književnim razdobljima kako u svjetskoj tako i u hrvatskoj književnosti. Rad donosi rezultate istraživanja zastupljenosti balade u osnovnoškolskim i gimnazijskim čitankama, priručnicima za nastavnike, metodičkim monografijama te primjere školske interpretacije balade. Prikazane su metodičke mogućnosti interpretacije balade u različitim nastavnim sustavima te su oblikovani zadatci, metodički postupci i oblici rada koji potiču aktivnost učenika, razvijanje kritičkog mišljenja i estetske senzibilnosti te sposobnosti povezivanja sadržaja iz različitih područja umjetnosti. Svojim sadržajem i značenjem balada izaziva velik interes učenika te omogućuje vrlo široke mogućnosti metodičkih pristupa.

Ključne riječi: balada, pisci, stručna literatura, metodički prijedlozi, udžbenici/čitanke, učenici/učenice

1. UVOD

U radu se govori o različitim metodičkim pristupima u interpretaciji balade. Prikazane su mogućnosti primjene različitih nastavnih metoda i oblika rada kao i mogućnost oblikovanja brojnih tipova zadataka pri interpretaciji balade u nastavi književnosti, jezika i jezičnoga izražavanja. Cilj je rada prikazati različite mogućnosti metodičkih pristupa u školskoj interpretaciji balade.

U prvom poglavlju ovoga rada definira se pojam balade te se donosi njezina podjela s obzirom na sadržaj i mjesto nastanka. Opisuju se bitna obilježja balade ovisno o tome na kojem je području nastala i kako se oblikovala. Navode se književnici koji su dali značajan doprinos u afirmaciji i razvoju balade kao književnoga oblika.

Drugo je poglavlje posvećeno razvoju balade po književnim razdobljima u sklopu svjetske književnosti. Prati se razvoj balade od njezina nastanka do današnjih dana. Donosi se popis književnika koji su pisali balade s kratkim osvrtom na njihova djela.

Treće poglavlje prikazuje pojavu i razvoj balade u hrvatskoj književnosti. Poglavlje sadrži tri pododjeljka u kojima se donosi opis temeljnih obilježja balade koja se mijenjaju i

oblikuju u skladu s društveno-povijesnim promjenama. Donosi se popis najznačajnijih pisaca balada u pojedinim književnim razdobljima, počevši od pojave balade u usmenoj književnosti preko ilirizma do najnovijih pisaca balada.

Četvrto poglavlje obuhvaća zastupljenost balade u stručnoj literaturi i pjesničkim antologijama. Donosi se popis balada u antologijama hrvatske i svjetske poezije, udžbenicima/čitankama za osnovnu i srednju školu s kratkim osvrtima na istraživanje zastupljenosti balade. Poglavlje sadrži i primjere metodičke interpretacije balada u priručnicima za nastavnike/nastavnice te u metodičkim monografijama.

U petom je poglavlju prikazana nastavna, odnosno školska interpretacija balade. Interpretirana je balada Rajmunda Kuparea *Balada o Gospinim pčelama.* Primjer metodičke interpretacije balade donesen je na temelju osobne prisutnosti na nastavi profesorice Lidije Marković u osnovnoj školi u Popovcu. Balada je interpretirana u sedmom razredu.

Šesto je poglavlje posvećeno različitim metodičkim mogućnostima u interpretaciji balade. Prikazani su prijedlozi interpretacije balada u različitim nastavnim sustavima s oblikovanim zadatcima. Donose se primjeri metodičke interpretacije balada raznih svjetskih i hrvatskih autora u interpretacijsko-analitičkom, korelacijsko-integracijskom, problemskom, intertekstualnom te stvaralačkom nastavnom sustavu. Poglavlje o korelacijsko-integracijskom sustavu sadrži pododjeljke u kojima se donose mogućnosti povezivanja sata književnosti sa satima iz jezičnoga područja.

Zadnja dva poglavlja sadrže zaključak i popis literature. U zaključku je donesena sinteza cjelokupnoga rada te su prikazani sažeti rezultati istraživanja.

2. ODREĐENJE POJMA BALADE I PODJELA BALADE S OBZIROM NA PODRIJETLO

Pojam balada dolazi od provansalske riječi *ballada*, to jest od glagola *ballar* što znači plesati. Balada pjeva o stradanjima i nesrećama polaganijim ritmom koji nosi tužnu intonaciju.[1] Označava književnu vrstu u stihovima, pripovjednog je karaktera s naglašenim lirskim ugođajem, a često i dramskim zapletima u radnji i dijalozima. Radnja je redovno prožeta tajanstvenošću, nekom unutarnjom nelagodom i strepnjom u očekivanju sudbinski uvjetovane nesreće, a tragična smrt junaka uobičajen je završetak. Podrijetlo joj je u usmenoj književnosti. Razlikuju se dva tipa: romanska balada koja se javlja u provansalskoj, talijanskoj i španjolskoj

[1]Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 200.

književnosti i takozvana sjevernjačka balada, podrijetlom iz Škotske, koja se proširila u Engleskoj, a za epohe romantizma uvelike i u njemačkoj književnosti.[2]

Romanska je balada pjesma koja se pjevala uz ples. Imala je tri strofe, neku vrstu posvete i refren, a mogla se razlikovati po tonu i tematici, obuhvaćajući ljubavne, religiozne pa čak i šaljive sadržaje. Već prije pojave pisane poezije na pučkom jeziku, usmena je predaja prenosila narodno pjesništvo u cijeloj Italiji. Narodne su se pjesme pjevale u različitim prigodama, na svečanostima i skupovima uz glazbenu pratnju i ples, a često su ih recitirali profesionalni pjevači. Njihove raznovrsne teme nadahnjuju ljubavni osjećaji mladića koji pjeva podoknicu[3], ljubavnika na rastanku u zoru, žalopojke žena i djevojaka zbog problema u braku ili ljubavi. Nadahnjuju ih, također, politički, ratni ili drugi sukobi.[4]

Sjevernjačka je balada podrijetlom iz Škotske, proširila se u Engleskoj, a za epohe romantizma uvelike i u njemačkoj književnosti. Taj tip balade razvija ratničke i pustolovne teme, a tek kada ga preuzimaju pjesnici epohe romatizma, kao što je Gottfried August Bürger, Johann Wolfgang Goethe i Franz Schiller u njemačkoj, a Victor Hugo u francuskoj književnosti, dobiva one karakteristike prema kojima se danas uglavnom određuje.[5]

U toj vrsti balade dolazi do spoja lirskog, epskog, općeg i individualnog elementa. Engleske su balade uglavnom historične, a u njima ima i humora. S druge strane, engleske su balade epske, osjećaji su sigurni, slavodobitni. Škotske balade nisu historijske, već opisuju privatne, tragične dogodovštine srca. Konstrukcija je balade peterodijelna kao u drami. Franjo Marković, proučavajući balade u raznim književnostima, pronašao je njihova glavna estetska obilježja. Glavno je obilježje događaj koji je sadržaj balade te simetrija (ako se središte događaja i balade podudaraju), odnosno nesimetrija (kad se ne podudaraju). Ako je u baladi redoslijed okrenut, inverzivan pa pjesnik počinje baladu dijelom koji ga se najviše dojmio ili balada nema trodijelnosti, odnosno peterodijelnosti, to je za Markovića također nesimetrija.[6]

[2]Milivoj Solar, *Rječnik književnoga nazivlja,* Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 34.
[3]Serenada, ljubavna pjesma koju muškarac pjeva pod prozorom svoje drage da bi u njoj probudio ljubavno osjećanje.
[4]Franjo Čale, Mate Zorić, *Povijest svjetske književnosti*, Knjiga 4, Mladost, Zagreb, 1974., str.11., 12.
[5]Milivoj Solar, *Književni leksikon*. *Pisci, djela, pojmovi*, Matica hrvatska, Zagreb, 2011., str. 37.
[6]Zaneta Sambunjak, „Njemačke balade u estetičkoj teoriji Franje pl. Markovića“, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Vol. 35, br. 1-2 (2009.),
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99846, 07.02.2013., 18:19.

3. BALADA U OKVIRU SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI

Autorska balada (književna, umjetnička) naziv je za dva različita žanra od kojih je jedan nastao u romanskim, a drugi u germanskim književnostima i za njih je karakteristično da su u nekom odnosu s usmenom baladom, usmenim pjesništvom i folklorom općenito. Srednjovjekovna francuska autorska balada odlikuje se čvrstom strofičkom formom: uz tri strofe ima i početnu, a posljednji stih prve strofe ponavlja se u svim drugim strofama kao refren. Najpoznatiji je pisac te vrste balade François Villon. On je ujedno najveći francuski srednjovjekovni pjesnik i prvi vjesnik modernog lirskog izraza. Villon je ostavio neveliko djelo – dvije poeme, *Lais* (*Zapis*) ili *Petit Testament (Mala oporuka)* i *Testament* (*Oporuka*) te oko tisuću stihova rasutih pjesama. Njegova je najpoznatija balada *Balada obješenih*.[7]

Balada postaje vrlo popularna u doba romantizma. U početku imitira jezik i pjesničke konvencije usmene balade, razvijajući kasnije vlastiti krug tema i motiva, koji se širenjem žanra u romantičarskoj Europi sekundarno obogaćuje folklornim tradicijama pojedinih zemalja. U pojedinim razdobljima varira odnos lirskog i epskog elementa. U starijim razdobljima lirski element uglavnom je podređen epskome, dok u novijim razdobljima, točnije od romantizma, prevladava lirsko. Žanr se počinje formirati kad su nakon tiskanja djela Thomasa Percyja *Reliques of Ancient English Poetry (Ostatci starog engleskog pjesništva)* 1765. godine usmene balade privukle pozornost romantičarskih pjesnika. Pjesnici preispisuju tradicijske balade služeći se njihovom dramskom strukturom i zapletom u kojemu važnu ulogu imaju dijalozi i dramatizirajuća ponavljanja.[8]

U njemačku književnost baladu uvodi Bürger. Njegove su poznate balade *Lenore* i *Divlji lovac*. Taj žanr ubrzo postaje popularan pa baladu njeguju Johann Wolfgang Goethe, Franz Schiller, Ludwig Uhland, Emanuel Geibel i mnogi drugi.

Johann Wolfgang Goethe najveći je i najsvestraniji njemački književnik. Za početak njegova stvaralaštva bio je presudan studentski boravak u Strasbourgu gdje se dublje upoznaje s autentičnom narodnom poezijom i staje na čelo mladih njemačkih građanskih pjesnika koji su se borili protiv klasicističkih kanona i propovijedali povratak prirodi i slobodu osjećaja. Najpoznatija Goetheova balada u svjetskoj književnosti je *Kralj vilenjak*. Doprinos hrvatskoj

[7]Nenad Ivić, „François Villon: bijeli labud i crni gavran“, u: *Napulj i druga imaginarna mjesta*, Gordogan, Zagreb, 2009., str. 68.
[8]*Hrvatska književna enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010., str. 91.

književnosti dao je prijevodom *Hasanaginice*. Najpoznatije balade Friedricha Schillera su *Hod u željezaru*, u kojoj je postignuta ravnoteža dramskog i epskoga izraza, i *Ždrali Ibykovi*.[9]

Balada od razdoblja predromantizma i romantizma više niti ne karakterizira svoje protagoniste niti objašnjava motive njihova djelovanja. Balada djeluje stvarajući atmosferu posebne, koncentrirane napetosti koja se gradi na dramatskom, ali zgusnutu i nemotiviranu prikazivanju predstavljenih događaja.

Njemačka balada povratno utječe i na englesku koju njeguju takozvani „jezerski pjesnici" Samuel Taylor Coleridge i William Wordsworth koji su 1798. godine zajedno objavili zbirku pjesama pod nazivom *Lirske balade*. Prvo izdanje sastojalo se od 23 pjesme od kojih je većinu napisao Wordsworth. On je u predgovoru pod nazivom *Zapažanja* objasnio i obranio svoja pjesnička načela, a u trećem izdanju zbirke 1802. godine, objavio je i *Dodatak* gdje raspravlja o lažnom i pravom pjesničkom jeziku. Poznatije pjesme iz zbirke su: *Mihajlo, Ima nas sedam i Stari pjesnik iz Cumberlanda*. Misaonost tih balada izazvala je široko zanimanje ondašnje, a izaziva zanimanje i današnje čitateljske publike. Objavljivanje *Lirskih balada* smatra se službenim početkom engleskoga romantizma. Također, zbirka je označila preokret u engleskom pjesništvu jer znači napuštanje klasicističke tradicije.[10]

Osamdesetih godina 19. stoljeća opada popularnost balade, a ponovno je počinju njegovati književnici moderne i suvremeni pjesnici (Thomas Hardy, Wystan Hugh Auden) kad funkciju tog žanra djelomično preuzima pop i *rock*-balada.

4. BALADA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

U hrvatskoj književnosti kao balade mogu se odrediti mnoge glasovite pjesme iz usmene tradicije. U 19. stoljeću pišu ih i mnogi poznati pjesnici poput: Stanka Vraza, Ljudevita Vukotinovića, Petra Preradovića, Augusta Šenoe, a značajni predstavnici u 20. stoljeću su: Dobriša Cesarić, Miroslav Krleža, Vladimir Vidrić i drugi.

[9]Zaneta Sambunjak, „Njemačke balade u estetičkoj teoriji Franje pl. Markovića", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Vol. 35, br. 1-2 (2009.), http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99846, 07.02.2013., 18:19.
[10]*Povijest svjetske književnosti*, Knjiga 6, Mladost, Zagreb, 1976., str. 136.-139.

4.1. Balada u usmenoj književnosti

U hrvatsku terminologiju usmene književnosti balada ulazi u 19. stoljeću raspravama Franje Markovića, zajedno s pojmom romance i bugarštice. Bugarština je vrsta usmene balade koja obrađuje teme obiteljskog života, nesretne ljubavi i obiteljskih sukoba s naglašenim osjećajem neminovnosti tragičnog završetka.[11] Najstariji hrvatski zapis balade fragment je bugarštice o tamnovanju vojvode Janka, zapisan među šklavunskim doseljenicima u južnoj Italiji. Pjesama baladne intonacije ima i u *Zborniku Nikše Ranjine* među kojima je i nekoliko anonimnih lirskih pjesama, takozvanih „pjesama na narodnu". Od bugarština među najpoznatijima je *Bugarština o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu,* objavljena u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* Petra Hektorovića, potom *Bugarština o Majci Margariti* Jurja Barakovića, uvrštena u spjev *Vila Slovinka*, kao i bugarštice u pjesmaricama iz 17. i 18. stoljeća.[12]

Alberto Fortis *Asanaginicu* objavljuje prvi put 1774. godine u djelu *Put po Dalmaciji (Viaggio in Dalmazia).* Riječ je o hrvatskoj usmenoj baladi objavljenoj na hrvatskom jeziku i u talijanskom prijevodu. Ispjevana je u desetercima. Stalni je ton izlaganja prožet dojmom sudbinske nesreće koja se ne može izbjeći. Baladu su preveli mnogi velikani svjetske književnosti kao što su: Johann Wolfgang Goethe, Walter Scott, Aleksandar Sergejevič Puškin, Adam Mickiewicz i drugi, a ušla je u zbirke najboljih svjetskih ostvarenja usmene književnosti.[13]

4.2. Balada u vrijeme ilirizma

U vrijeme kad u europskim književnostima romantizam ulazi u završnu fazu, u hrvatskoj književnosti tridesetih godina 19. stoljeća javlja se pokret koji se naziva *ilirskim pokretom, ilirskim preporodom, ilirizmom.* Riječ je, dakle, o nacionalno-političkom i kulturnom pokretu koji ulazi u kontekst europskoga romantizma kao poseban njegov sastojak, a koji je odraz sveopće europske slike toga doba, kada je Europa bila zahvaćena valom nacionalnih preporoda, nacionalnih buđenja, odnosno buđenja narodne svijesti, kako u visokointelektualnim slojevima tako i u najnižim i nepismenim društvenim slojevima. Ideje ilirizma širile su se brojnim književnim djelima koja pripadaju različitim žanrovima pa tako svoje mjesto nalaze i u baladi. Dakle, baladom kao žanrom, sposobnim da ujedini različite staleže u književnoj potrošnji, pisci se služe za promoviranje ideološkog programa koji bi uključivao i seljaštvo u nacionalnu

[11]Milivoj Solar, *Rječnik književnoga nazivlja*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 45.
[12]*Hrvatska književna enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010., str. 92-93.
[13]Milivoj Solar, *Književni leksikon*. *Pisci, djela, pojmovi,* Matica hrvatska, 2011., str. 29.

izobrazbu, a radi ostvarivanja nacionalnog jedinstva. U metričkom smislu u prvom preporodnom razdoblju prevladavaju stihovi folklornog etosa, poglavito desetarac i osmerac. Velika je tematska i kompozicijska raznovrsnost pa se razlikuju povijesne, socijalne i satirične balade.

Ljudevit Vukotinović uveo je baladu u hrvatsku umjetničku književnost. Objavljivao ih je u *Danici*. Najpoznatija je njegova balada *Okićke vrane* koju je uglazbio Ferdo Livadić. Vjerojatno je nastala pod utjecajem njemačke balade. Pripada baladama nordijskoga tipa, moderna je, djelomično je nastala i po uzoru na narodnu baladu. U njoj ima prirodno-magijskih elemenata (primjerice vrane nagovješćuju nesreću), a tome se još pridružuje i atmosfera koja također naviješta približavanje nesreće i tragičnoga kraja: bura koja se diže, oluja, magla.

Tijekom cijeloga razdoblja balade su uglavnom epsko-lirske pjesme dramatičnih tragičnih zapleta osim kod Stanka Vraza koji uspostavlja stih kao kriterij razlikovanja balada i romanci. Vraz je u pretince balade i romace razdijelio pjesme u svojoj zbirci *Glasi iz dubrave žeravinske* (1841.) sa sviješću o pojmovnom polju „romance" u španjolskom jeziku. Za njega je balada isto što i romanca samo u drukčijem metričkom ruhu i u skladu s romanskim tradicijama. Kasnije će Franjo Marković primijeniti takvo shvaćanje razlikujući baladu i romancu s obzirom na sretan ili nesretan rasplet.[14] Vraz svoju zbirku klasificira u dva dijela: skupinu od 21 balade i skupinu od 4 romance. On je svjestan da postoje različita tumačenja tih žanrova. Vraz u pogovoru zbirci *Glasi iz dubrave žeravinske* navodi da neki teoretičari te žanrove razlikuju po tipu ispripovijedanih događaja. Tako bi balada pripovijedala „junačke", „žestoke", „zamršene" događaje, dok bi romanca ludički pripovijedala „ženske", „nježne", „jednostavne" događaje. To je tumačenje bilo i ostalo stalno u folkloristici kao i u znanosti o književnosti sve do danas: tumačenje po kojem su balade pjesme koje opisuju tragične događaje, a romance pripovjedne pjesme sa sretnim završetkom.[15]

U svojim *Glasima iz dubrave žeravinske* Vraz je iznio u stihu različite pripovijesti, ljubavne ili s primjesom patriotizma. Neke su od njih, po opsegu, mali epovi, a on je i samu baladu proglasio epopejom u malome. Najpoznatije su mu balade *Nepozvani gosti, Sablja i ruka, Kratka priča, Grlice, Bjelana, Svagdan* te *Bura* koja ima sve osnovne osobine europske balade:

[14]Simona Delić, „Matične zbirke ženskih pjesama: sto godina nakon edicije Hrvatske narodne pjesme (1896.-1942.)", *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 34. br. 2 (1997.), http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=66326, 07.02.2013, 18:25.

[15]Simona Delić, „Španjolske romance iz knjige Volkslieder (1778./1779.) Johanna Gottfrieda Herdera, iz zbirke Silva de romances vijeos Jakoba Grimma (1815.) i njihovi međukulturni odjeci u Hrvatskoj", *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*,Vol. 45, br. 2 (2008.), http://hrcak.srce.hr/search/?q=%C5%A1panjolske+romance, 07.02.2013., 18:59.

ostvaruje se u iznošenju nekog događaja, kratko i sažeto, dramatski napeto, s umetnutim dijalogom. U baladi *Bura* može se uočiti utjecaj njemačkoga romantizma: prikaz pobješnjele prirode te pouka da svijet koji nastanjujemo nije niti siguran niti trajan nego ga ugrožavaju nesreće iz prirodnoga i društvenoga svijeta.[16]

4.3. Balada u razdoblju moderne i najnoviji pisci balada

Moderna uvodi nove podtipove balada, ali se njeguje i podvrsta povijesne balade s egzotičnim pejzažima i likovima. Pisci balada u tom razdoblju su: Vladimir Vidrić *(Jutro, Grijeh, Silen),* Vladimir Nazor (*Stare istarske balade, Eterika),* Dragutin Domjanić (*Pjesme),* Miroslav Krleža *(Balade Petrice Kerempuha),* Gustav Krklec (*Nove pjesme*), Vjekoslav Majer (*Lirika).* Socijalne balade s naglašenim lirskim elementom pišu u međuratnom razdoblju Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, a u poslijeratnom razdoblju istaknuti pisci balada su: Josip Pupačić, Slavko Mihalić, Jure Kaštelan, Vesna Parun.[17]

Moderni opisi umjetničku baladu određuju kao osobitu vrstu epskog pjesništva, kao kratku epsku formu koja istodobno sadrži i lirski moment, pri čemu je lirski element podređen epskom ili su oba elementa u ravnoteži. Ako je, međutim, epski element podređen lirskome, nije više riječ o baladi, nego o lirskoj pjesmi s epskim ili baladičnim crtama – ističu novija određenja baladnog pjesništva. Gledane u dijakronijskoj perspektivi, balade su epsko-lirske kratke forme koje pripadaju specifičnom obliku fikcionalnog pjesništva, imaju manje ili više razvijenu narativnu osnovicu i specifično eksponiran lirski subjekt koji svoj glas najčešće predaje pripovjedaču, odnosno kazivaču pjesme.

Odnos lirskog i epskog varirao je u pojedinim književnim razdobljima: u starijim razdobljima lirski je element ili podređen epskom ili su oba elementa u ravnoteži, a u novijim razdobljima književnosti, poglavito od romantizma, u baladnom se pjesništvu lirsko snažno nameće epskom. Stoga se danas obično drži da se lirsko-epski fikcionalni oblici mogu podijeliti u prave baladne pjesme i u baladične pjesme u kojima je lirska komponenta dominantna figura nacionalne predaje, ostajući u granicama opjevavanja pojedinačnih sudbina, stroge intimnosti i privatnosti. Moderne balade ne opjevavaju povijesne ili legendarne teme kao ni velike tragične obiteljske događaje, karakteristične za brojne klasične i folklorne i umjetničke baladne modele.

[16]Stanko Vraz, *Djela*, *Stanko Vraz, Petar Preradović,* Matica hrvatska, Zora, Zagreb, 1954., str. 20.
[17]*Hrvatska književna enciklopedija*, *Pisci, djela, pojmovi*, Matica hrvatska, 2011., str. 91.-92.

Tako, iako se u formalnom pogledu suvremene pjesme u mnogo čemu oslanjaju na žanrovske norme baladnog pjevanja, ponajprije na njemačku baladičnu književnost predromantizma i romantizma (na Goetheove, Uhlandove, Bürgerove balade), fabularne osnovice tih balada uvelike se razlikuju od svojih uzora. Dakle, dok su epske, fikcionalne komponente u baladama njemačkih uzora (a ne treba posve isključiti ni možebitni utjecaj hrvatskih prethodnika u rasponu od hrvatskih ranonovovjekovnih pjesnika preko Stanka Vraza pa sve do Franje Markovića) mnogo razvedenije, oblikovane često na tragičnim ili misterioznim povijesnim ili legendarnim fabulama narodne i pučke predaje, te od vremena romantizma podupiru raznorodne nacionalnoidentitetske i nacionalnomitološke programe, novije tendencije baladične pjesme u pravilu ne oblikuju takve sadržaje.[18] Iznimku čine suvremene balade koje pjevaju, primjerice, o Domovinskom ratu (zbirka balada *Balada o vukovarskoj ruži)*, ali većinom su izgrađene na malim i gotovo beznačajnim fikcionalnim događajima, na anonimnim likovima koji ne teže postati mitski ili legendarni (Vesna Parun, *Balada prevarenog cvijeća,* Slavko Mihalić, *Prognana Balada*).

5. BALADA U PJESNIČKIM ANTOLOGIJAMA I STRUČNOJ LITERATURI

5.1. Balada u antologijama hrvatske i svjetske književnosti

Zlatna knjiga hrvatskoga pjesništva od početaka do danas (1991.) autora Vlatka Pavletića uključuje pjesme različitih autora od početaka hrvatskoga pjesništva pa sve do današnjih dana. Pavletić donosi prijepise brojnih balada iz hrvatske književnosti, a ovdje se donosi njihov popis: Vesna Parun, *Balada prevarenog cvijeća,* Vladislav Kušan, *Ballade des noctambules,* Dragutin Tadijanović, *Balada o zaklanim ovcama*, *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć,* Dobriša Cesarić, *Balada iz predgrađa*, Vlado Vlaisavljević, *Balada o Tounjčici*, Miroslav Krleža, *Khevenhiller,* usmena balada, *Asanaginica,* Lucijan Kordić, *Balada mladosti,* Stijepo Mijović Kočan, *Balada o spilji Le Grand Roc, Balada o čovjeku koji se uspinjao,* Petko Vojnić Purčar, *Balada.*

Slično je stanje u *Antologiji hrvatskoga pjesništva od davnina pa do naših dana* (2007.) priređivača Ante Stamaća. Balade koje se nalaze u antologiji su: *Asan-aginica,* Šenoina *Ribareva Jana,* Krležina balada *Ni med cvetjem ni pravice,* Cesarićeva *Balada iz predgrađa,*

[18]Dunja Fališevac, „Baladeskne pjesme Vladimira Vidrića“, *Dani Hvarskoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu,* Vol. 28, br. 1 (2002.),
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=109800, 15.03.2013., 11:57.

Tadijanovićeve *Balada o zaklanim ovcama* i *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć*, *Balada* Drage Ivaniševića, *Balada o Gospinim pčelama* Rajmunda Kuparea, *Balada prevarenog cvijeća* Vesne Parun, *Prognana balada* Slavka Mihalića.

Antologija suvremene hrvatske poezije (1997.) Hrvoja Pejakovića sadrži samo dvije balade – *Baladu o Ulrichu* autora Ivana Rogića Nehajeva te *Zrnje za baladu* Branimira Bošnjaka.

Antologija *Zlatna knjiga svjetske ljubavne poezije* (1975.) priređivača Nikole Milićevića donosi dvije balade – *Baladu* grčkoga autora Nonosa, koja datira još iz 4. stoljeća prije nove ere, te *Baladu o Margoti* Françoisa Villona.

U zbirci *Antologija evropske lirike od srednjeg vijeka do romantizma* (1976.) balada je zastupljena u većem broju: *Balada o lutaocu* francuskog autora Charlesa d'Orleansa, *Balada o udobnom životu, Balada za natječaj de Bloisa* te *Balada dobrog nauka* Françoisa Villona, *Balada o ružama* talijanskoga autora Angela Poliziana, *Balada o Johnu Ječmu* engleskoga autora Roberta Burnsa, Wordsworthove lirske balade *Sunovrati i Na westminsterskom mostu.* Posljednja balada nalazi se i u zbirci Camille de Paglia *Slomi, sruši, sprži. Tumači 43 najljepše pjesme svijeta.* Pri tome autorica tu baladu opisuje kao jednu od najživopisnijih Wordsworthovih pjesama.[19]

Iz popisa je vidljivo da balada pronalazi svoje mjesto u hrvatskoj i svjetskoj književnosti. Ipak, smatram da bi taj broj trebao biti veći. U *Zlatnoj knjizi hrvatskoga pjesništva od početaka do danas* (1991.) i *Antologiji hrvatskoga pjesništva od davnina pa do naših dana* (2007.) nalazi se nekoliko istih balada. Iz toga se može zaključiti da se uzimaju uglavnom reprezentativni primjeri koji se mogu pronaći i u udžbenicima za osnovnu i srednju školu kao i u metodičkim monografijama. Zastupljeni su oni autori koji zauzimaju važno mjesto i u književnoj teoriji. Uglavnom su to pisci moderne i suvremeni pisci. Zanemarene su balade nastale u razdoblju ilirizma kao i usmene balade, s iznimkom *Asanaginice* koja se donosi u objema antologijama. Da je balada slabije zastupljena vrsta od ostalih vidi se i iz popisa balada u *Antologiji suvremene hrvatske poezije* (1997.) koja sadrži samo dvije balade. Ista je situacija u *Zlatnoj knjizi svjetske ljubavne poezije* (1975.). *Antologija evropske lirike od srednjeg vijeka do romantizma* (1976.) donosi nešto veći broj balada nastalih na europskom području.

[19]Camile Paglia, *Slomi, sruši, sprži. Tumači 43 najljepše pjesme svijeta*, Postscriptum, Zagreb, 2006., str. 90.-93.

Pregled zastupljenosti balade u antologijama svjetske i hrvatske književnosti mogao bi navesti na zaključak da balada nije popularan žanr. Ipak, balada zauzima važno mjesto u povijesti književnosti, a to potvrđuje povijesni pregled razvoja i afirmacije balade koji je donesen u prethodnom poglavlju. Također, balada zauzima važno mjesto i u književnoj teoriji što potvrđuju brojni znanstveni članci kao i teorije književnosti koje se bave pitanjem balade, a upotrijebljene su u ovome radu. Poezijske bi antologije trebale sadržavati veći broj balada iz hrvatske, ali i svjetske književnosti. Od velike bi koristi za proučavanje i popularnost balade bila jedinstvena antologija balada i baladičnih pjesama koja bi sadržavala prijepis balada od pojave toga oblika pa do današnjih dana. Ta bi antologija sadržavala balade iz različitih zemalja, koje pripadaju različitim vremenskim razdobljima te bi se mogle uspoređivati teme, motivi, likovi, radnja i atmosfera koja vlada u baladama u određenom vremenu određenog područja. Od velikog bi značenja bilo postojanje hrvatske antologije koja bi sadržavala balade koje su se prenosile usmenom predajom i koje govore o junačkim podvizima i patnjama, zatim balade nastale u razdoblju ilirizma koje sadrže prikrivenu nacionalnu notu te moderne i suvremene balade koje pjevaju o ljubavnim patnjama i naoko nebitnim, bezazlenim događajima.

5.2. Zastupljenost balada u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima/čitankama

5.2.1. Zastupljenost balada u udžbenicima/čitankama za osnovnu školu

Osnovnoškolski udžbenik/čitanka, u skladu s nastavnim planom i programom za osnovnu školu, pojam balade donosi u sedmom razredu osnovne škole. Balade koje su predviđene za interpretaciju prema udžbeniku *Dveri riječi 7*[20] su: *Balada o Tounjčici* Vlade Vlaisavljevića, *Balada o Gospinim pčelama* Rajmunda Kuparea, *Ribareva Jana* Augusta Šenoe. Odabrani je pristup u interpretaciji *Balade o Tounjčici* interpretacijsko-analitički *(Koji motivi izazivaju tjeskobu i strah? Imenujte i objasnite stilska izražajna sredstva!),* korelacijski *(Prepiši pjesmu Dobriše Cesarića „Balada iz predgrađa". Usporedi tu pjesmu s Baladom o Tounjčici.)* i problemski *(Naslućujete li u pjesmi dublje značenje?)*. *Balada o Gospinim pčelama* interpretirana je problemski (*Kako tumačite stihove: Jer, što su svijeće tu na oltaru/ Rojevi nego usnulih pčela?)*, stvaralački *(Zamisli da si svijeća i napiši svoju priču.),* korelacijski *(Znaš li kakvu Marijinu sliku, kakav Gospin kip, crkvu ili marijansku pjesmu?)*. Odabrani je pristup

[20]Nada Babić i dr., *Dveri riječi 7, hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*, Profil, Zagreb, 2007. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 107. (*Balada o Gospinim pčelama)*, str. 111. *(Balada o Tounjčici)*, str. 185. *(Ribareva Jana)*.

baladi *Ribareva Jana* interpretacijsko-analitički *(U dvjema se strofama Jana, gotovo rugajući, obraća ribama. Što im govori? Prepiši iz pjesme sve epitete i usporedbe. Odredi vrstu strofe i stiha.)* i korelacijski *(Pjesma je uglazbljena. Zamoli nekog od starijih članova obitelji da ti ju otpjeva.*

Čitanka *Krila riječi*[21] donosi pet balada: *Baladu iz predgrađa* koja je oblikovana u interpetacijsko-analitičkom sustavu *(Izdvoji pjesničke slike, kontraste, gradaciju!), Baladu o Gospinim pčelama* koja se preporučuje za obradu u problemskom *(Koje je preneseno značenje svijeće?)* i interpretacijsko-analitičkom sustavu (*Izdvoji motive te pjesničke slike koje su te se najviše dojmile!),* balade Dragutina Tadijanovića *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* u interpretacijsko-analitičkom sustavu *(Koja je tema pjesme?)*, baladu *Školjka* u interpretacijsko-analitičkom *(Odredi što je u pjesmi lirsko, a što epsko!)* i problemskom sustavu *(Odredi preneseno značenje pjesme!)* te narodnu baladu *Asanaginica* u interpretacijsko-analitičkom *(Pronađi lirske i epske elemente u pjesmi)* i problemskom sustavu *(Jesu li žene i muškarci danas ravnopravni?)*

Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole[22] donosi Cesarićevu *Baladu iz predgrađa* u interpretacijsko-analitičkom (*Izdvoji motive iz balade!),* problemskom *(Koje pjesnikove misli čitamo iz pjesme?)* i stvaralačkom sustavu *(Napiši priču petrolejske lampe!)* te Tadijanovićevu lirsku baladu *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* u interpretacijsko-analitičkom sustavu *(Izdvoji najznačajnije pjesničke slike)*.

Čitanka *Dveri riječi 8*[23] donosi baladu *Ni med cvetjem ni pravice* Miroslava Krleže te usmenu baladu *Asanaginica.* Balada *Ni med cvetjem ni pravice* oblikovana je u interpretacijsko-analitičkom sustavu *(Koji se likovi javljaju u baladi?)* te u problemskom sustavu *(Kako tumačiš riječi „to je tak vola Božja"? Koga predstavlja cvijeće?)* dok je balada *Asanaginica* interpretirana u problemskom sustavu *(Čime je uvjetovana tragedija Asanaginice?)*.

[21]Skupina autora, *Krila riječi, čitanka za sedmi razred osnovne škole,* Školska knjiga, Zagreb, 2007. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 53. *(Balada iz predgrađa)*, str. 106.-109. *(Dugo u noć, u zimsku bijelu noć)*, str. 137. *(Školjka)*, str. 168. (*Asanaginica)*.

[22]Ante Bežen, Olga Jambrec, *Hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole,* Naklada Ljevak, Zagreb, 2009. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 24. *(Balada iz predgrađa)*, str. 60.-61. *(Dugo u noć, u zimsku bijelu noć)*.

[23]Nada Babić i dr., *Dveri riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*, Profil, Zagreb, 2007. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 95. *(Asanaginica)*, str. 164. (*Ni med cvetjem ni pravice)*.

Hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole[24] donosi tri balade. Balada *Školjka* Dragutina Tadijanovića oblikovana je u problemskom (*Što je potaklo Tadijanovića na pisanje pjesme baladnog ugođaja? Kako bismo mogli nazvati baladu s obzirom na osudu rata?)*, interpretacijsko-analitičkom *(Koga pjesnik moli za oproštaj?)* te stvaralačkom sustavu (*S kojim je ugođajem povezan motiv školjke?).* Narodna balada *Smrt Omera i Merime* predložena je za obradu u interpretacijsko-analitičkom (*Koji se motiv javlja u baladi? Iznesi slijed događaja koji uočavaš u djelu!*), intertekstualnom, (*Na koje te likove iz svjetske književnosti podsjećaju Omer i Merima?)*, stvaralačkom *(Napiši priču s drugačijim završetkom!)* te problemskom sustavu (*Objasni motiviranost postupaka likova u djelu!)*. Čitanka donosi i baladu Zlatka Tomičića *Roda.* Odabrani pristupi baladi su: interpretacijsko-analitički (*Prepoznaj lirske i epske sastavnice u baladi!),* stvaralački *(Pročitaj pjesmu šaptom! Kakve je dojmove u tebi pobudila? Napiši sastavak na temu „Sanjarija nema zapreke".),* integracijsko-korelacijski *(Poslušaj skladbu „Pozdrav proljeću".)* i problemski *(Odredi temu pjesme ako shvatiš da je u cijelosti metafora!)*.

Čitanka za osmi razred *Darovi riječi 8*[25] donosi baladu *Asanaginica.* Odabrani je metodički sustav problemski *(Što stihovi govore o odnosu prema djeci?)* i interpretacijsko-analitički *(Kako Asan-aga reagira u određenoj situaciji?).* Balada *Ni med cvetjem ni pravice* Miroslava Krleže obrađena je korelacijski *(Ispiši deminutive iz balade!),* problemski *(Što epiteti govore o cvijeću?),* interpretacijsko-analitički *(Izdvoji temeljne motive!),* a odabrani je pristup baladi *Roda* interpretacijsko-analitički *(Koje slike predstavljaju gubljenje dragoga bića?)* i problemski *(Možemo li pjesmu smatrati rodoljubnom?)*.

5.2.2. Zastupljenost balada u udžbenicima/čitankama za srednju školu

Čitanka *Književni vremeplov* za prvi razred gimnazije autorice Dragice Dujmović-Markusi donosi baladu *Asanaginica* u sklopu poglavlja o narodnoj književnosti. Metodički su pristupi u kojima je oblikovana balada problemski (*Je li Asan-aga ispravno postupio u određenoj situaciji?)* i interpretacijsko-analitički (*Odredi uvod, zaplet, vrhunac i rasplet događaja u baladi.).*[26] Dotična autorica zajedno s autoricom Sandrom Rossetti-Bazdan u istoimenoj čitanci za drugi razred gimnazije ne donosi ni jednu baladu iz hrvatske književnosti. Donesen je samo

[24]Ante Bežen, Olga Jambrec, *Hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole,* Naklada Ljevak, Zagreb, 2009., str. 16. (Školjka), str.116. *(Smrt Omera i Merime),* str. 166. *(Roda).*
[25]Zvonimir Diklić, Jože Skok, *Darovi riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole,* Školska knjiga, Zagreb, 2011. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka str. 185. *(Asanaginica),* str. 206. (*Ni med cvetjem ni pravice).*
[26]Dragica Dujmović-Markusi, *Književni vremeplov 1, Čitanka iz hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2007. Svi su citati iz udžbenika preuzeti sa str. 93.

kratak osvrt na *Bugaršticu o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu* te *Bugaršticu o Radosavu Siverincu* u sklopu obrade djela *Ribanje i ribarsko prigovaranje* Petra Hektorovića.[27] Od balada iz korpusa svjetske književnosti čitanka sadrži lirsku baladu *Sunovrati* Williama Wordswortha. Odabrani je metodički pristup meditacijski *(Zamislite sebe u tom pejzažu. Zabilježi osjećaje!)*, interpretacijsko-analitički (*Nađi primjere za usporedbu, kontrast, personifikaciju.)* i problemski (*Djeluje li pejzaž statično, dinamično/pokrenuto?)*.[28] U *Književnom vremeplovu 3* za treći razred gimnazije ne nalazi se ni jedna balada kao ni u udžbenicima *Hrvatska čitanka 3*[29] i *Književnost 3*[30].

Čitanka 1[31] donosi baladu *Asanaginica.* Odabrani je pristup baladi interpretacijsko-analitički *(Odredi stih! Pronađi epske i lirske elemente u baladi!)* i problemski *(Koja je uloga dijaloga i monologa u baladi?). Čitanka 2*[32] za drugi razred gimnazije donosi lirsku baladu *Sunovrati.* Zastupljena su tri pristupa baladi: interpretacijsko-analitički (*Koje slike izražavaju radosno treperenje i sklad koji vlada u pejzažu?),* problemski (*Čime se obogatio pjesnikov život u susretu sa zanosnom ljepotom krajolika?)* te integracijsko-korelacijski (*Usporedi Wordsworthov odnos prema prirodi s doživljajem prirode u djelima romantičara koja poznaješ). Čitanka 3* (istih autora) ne donosi ni jednu baladu, dok se u *Čitanci 4* nalaze balade *Khevenhiller* Miroslava Krleže, *Balada iz predgrađa* Dobriše Cesarića, *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* Dragutina Tadijanovića. Od pristupa koji su uočljivi u obradi balade *Khevenhiller* zastupljeni su problemski te integracijsko-korelacijski *(Protumači životnu filozofiju seljaka. Koje situacije iz povijesnoga iskustva i suvremenoga seljačkog života uočavaš u drugome dijelu balade?).* Obrada Cesarićeve *Balade iz predgrađa* zasniva se na problemskom te interpretacijsko-analitičkom pristupu (*Promotri i izdvoji baladična obilježja pjesme. Koji su tipični postupci u stvaranju ritma i ugođaja? Koje socijalne probleme veže pjesnik u ovoj pjesmi za predgrađe?)*, dok je Tadijanovićeva balada interpretirana problemskim pristupom *(Pokaži višeznačnu simboliku svjetlosti u pjesmi. U kakvim su značenjskim odnosima „noć" i „svjetlost" u pjesmi?)*.[33]

---

[27]Isto kao [26], str.127.
[28]Dragica Dujmović-Markusi, Sandra Rossetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, *Čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2012. Svi su citati iz udžbenika preuzeti sa str. 297.
[29]Gea Cetinić, Vlado Pandžić, *Hrvatska čitanka 3, udžbenik za treći razred gimnazije,* Profil, Zagreb, 2005.
[30]Dragutin Rosandić, *Književnost 3, udžbenik za III. razred gimnazije,* Profil, Zagreb, 1995.
[31]Skupina autora, *Čitanka 1, udžbenik za prvi razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003. Svi su citati iz udžbenika preuzeti sa str. 53.
[32]Skupina autora, *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 287.
[33]Skupina autora, *Čitanka 4, udžbenik za 4. razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 96. *(Khevenhiller),* str. 112. *(Balada iz pregrađa),* str. 117. *(Dugo u noć, u zimsku bijelu noć).*

Književnost 1, udžbenik za prvi razred gimnazije[34] donosi baladu *Hasanaginica* u interpretacijsko-analitičkom *(Odredi lirske, epske i dramske elemente u baladi!)* i problemskom sustavu (*Čime je uvjetovana tragedija Hasanaginice?)*

Čitanka 1 za prvi razred četverogodišnje srednje strukovne škole[35] donosi baladu *Hasanaginica*. Odabrani je pristup interpretacijsko-analitički jer se analiza bazira na otkrivanju jezično-stilskih osobitosti. *Hrvatski jezik i književnost 1*[36] ne donosi ni jednu baladu.

Udžbenik *Hrvatski 2*[37] donosi *Bugaršćicu o Radosavu Siverinskom i Vlatku Udinskomu.* Odabrani su pristupi problemski *(Protumači tematiku djela!)* i interpretacijsko-analitički *(Izdvoji stilske značajke djela!).* Udžbenik *Hrvatski 3* istih autora donosi baladu *Ribarova Jana* Augusta Šenoe kojoj je pristupljeno interpretacijski *(Odredi temu pjesme!)* te baladu *Sunovrati* koja je interpretirana problemski *(Protumači izdvojene motive!).*

Književnost II, udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola[38] ne donosi ni jednu baladu. Udžbenik za drugi razred gimnazije[39] istih autora donosi *Bugaršćicu o Radosavu Siverinskomu i Vlatku Udinskomu.* Odabrani je pristup problemski *(Protumači tematiku djela!*) i interpretacijsko-analitički (*Izdvoji stilske značajke djela!).* Lirska balada *Sunovrati* interpretirana je problemski *(Protumači poantu djela!)*. *Književnost III, udžbenik za treći razred trogodišnjih strukovnih škola*[40] donosi Cesarićevu *Baladu iz predgrađa* u interpretacijsko-analitičkom *(Što je tema pjesme?)* i problemskom sustavu *(Obrazloži uporabu ponavljanja sastavnog veznika* i.*)* te Tadijanovićevu lirsku baladu *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* u interpretacijsko-analitičkome sustavu *(Koji motivi se javljaju u pjesmi? Kakvo je raspoloženje pjesme?)*.

Analiza zastupljenosti balada u osnovnoškolskim i srednjoškolskim čitankama potvrđuje povijesni pregled razvoja i afirmacije balade – balada je u svjetskoj književnosti afirmaciju doživjela u razdoblju romantizma. U hrvatskoj književnosti pojavljuje se u isto vrijeme kad i autorska balada, ali nalazimo ju i sklopu narodne, usmene književnosti. Balada popularnost

[34]Dragutin Rosandić, *Književnost 1, udžbenik za prvi razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 1996. Svi su citati iz udžbenika preuzeti sa str. 93.
[35]Davorka Horvatek Modrić i dr.*, Čitanka 1 za prvi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
[36]Dragutin Rosandić, *Hrvatski jezik i književnost 1, udžbenik za prvi razred strukovnih škola*, Profil, Zagreb, 2003.
[37]Josip Kekez i dr., *Hrvatski 2, jedinstveni udžbenik za drugi razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola,* Profil, Zagreb, 1998. Svi su citati iz udžbenika preuzeti sa str. 105.
[38]Josip Kekez i dr., *Književnost II, udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola,* Profil, Zagreb, 1997.
[39]Josip Kekez, Vlado Pandžić, *Književnost 2, udžbenik za drugi razred gimnazije,* Profil, 1997. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 105. (*Bugaršćica o Radosavu Siverinskomu i Vlatku Udinskomu*), str. 232. *(Sunovrati).*
[40]Josip Kekez, Vlado Pandžić, *Književnost III, udžbenik za treći razred trogodišnjih strukovnih škola,* Profil, Zagreb, 1997. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 69.-71.

ponovno zadobiva kod modernih i suvremenih pisaca, ali njezine teme i motivi sada se mijenjaju. Iz popisa i analize metodičkih pristupa koji su zastupljeni u obradi balade vidljivo je da balada pruža široke mogućnosti metodičke obrade kao i mogućnost oblikovanja raznolikih tipova zadataka. Unatoč tomu, može se zaključiti da taj popis nije velik ni raznolik, a u hrvatskoj i svjetskoj književnosti postoje brojne balade koje bi mogle i trebale pronaći svoje mjesto u srednjoškolskim i osnovnoškolskim čitankama. Primjerice, učenici/učenice trebali bi vidjeti nekoliko Vrazovih balada, a ne samo saznati da je Stanko Vraz pisao balade i da se one nalaze u zbirci *Glasi iz dubrave žeravinske.* Isto se odnosi i na Wordsworthove *Lirske balade.* Tako bi učenici mogli uspoređivati balade istih autora, zatim balade koje nastaju u istome razdoblju, ali na drugome prostoru i slično. Svakako bi se trebao promijeniti metodički pristup baladama. Ako se uzme u obzir da suvremena nastava naglašava središnju ulogu učenika/učenica u nastavnom procesu, onda pitanja poput *Što je pjesnik htio reći? O čemu govori pjesma?* ne pronalaze mjesto u interpretacijskom dijelu sata jer se njima ne traži dublje razumijevanje teksta. Naglasak bi trebao biti na problemskom i stvaralačkom pristupu. Naravno da ne treba zanemariti interpretacijsko-analitički pristup, ali ga treba kombinirati s drugim pristupima. Pitanja bi trebala biti oblikovana tako da potiču samostalan rad, istraživanje, povezivanje i kreativno izražavanje učenika/učenica.

5.3. Zastupljenost balada u metodičkim monografijama

Dragutin Rosandić u svojoj *Metodici književnoga odgoja i obrazovanja*[41] donosi metodičku osnovu za interpretaciju narodne balade. Baladu definira kao lirsko-epsku narodnu pjesmu koja je utemeljena na tragičnom doživljaju, obično ljubavnom. Narodna se balada interpretira poslije obrade epske pjesme. Kad učenici/učenice usvoje obilježja čiste epske pjesme, lakše će otkrivati epski i lirski karakter balade. Moguća su dva sustava interpretacije narodne pjesme: tematsko-problemski u kojem se odabire jedan problem (tema, kompozicija, lik) za interpretaciju u okviru jednog nastavnog sata i cjelovita interpretacija koja se ostvaruje u seriji međusobno povezanih nastavnih sati. Pri tome nastavni sat, koji slijedi nakon interpretacije nekoliko pjesama (dvije do tri), sistematizira bitne spoznaje do kojih se došlo u interpretaciji tih pjesama i tako se utvrđuju karakteristike narodne pjesme kao posebnog književnog žanra. Polazišta interpretacije ovise o doživljaju učenika/učenica, a polazišta mogu biti: tema, kompozicija, događaj (mjesto, vrijeme, povijesni i sociološki aspekt), likovi, ideja. Faze nastavnog procesa su: priprema za čitanje koja se ostvaruje motivacijskim razgovorom u kojem

[41]Dragutin Rosandić, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 176.-183.

učenici/učenice izražavaju svoje spoznaje, iskustva, doživljaje, zatim metodom poticajne riječi koju izgovara nastavnik, a onda učenici/učenice navode svoje asocijacije. Učenici/učenice mogu rješavati zadatke objektivnog tipa, mogu razgovarati o likovima, gledati film, promatrati ilustracije koje su vezane uz baladu, a priprema uključuje povijesni kontekst. Također, učenici/učenice mogu prikupljati povijesne sadržaje iz različitih izvora. Usvaja se nepoznati rječnik i karakteristična narodna frazeologija. Slijedi interpretativno čitanje prilikom kojega nastavnik/nastavnica mora imati na umu pjevni karakter balade, mora poštovati interpunkciju te pravilno akcentuirati tekst i prilagoditi glas ugođaju djela. Nakon interpretativnog čitanja slijedi emocionalna stanka, a potom izražavanje doživljaja i dojmova. Emocionalno djelovanje teksta provjerava se pitanjima koja traže da se izraze osjećaji koje je tekst pobudio. Kad učenici/učenice izraze svoje doživljaje i dojmove, ostvaruje se ponovno usmjereno čitanje (čitanje sa zadatcima) kojim se otkrivaju kompozicijske i stilske značajke teksta. Ako se primijeni prepričavanje teksta, odabire se najprimjereniji tip prepričavanja, a to je sažeto prepričavanje koje se kombinira s citiranjem. U analitičkoj će fazi doživjeti svoju afirmaciju lingvističkostilistička metoda. Za otkrivanje stilskih značajki teksta nastavnik/nastavnica pripremit će različite tipove zadataka na nastavnim listićima. Tako će se istodobno afirmirati metoda samostalnog rada na tekstu. Samostalni stvaralački rad učenika/učenica nastavlja se kod kuće.

Metodički primjer obrade *Balade iz predgrađa* nalazi se u metodičkoj monografiji[42] Jakova Sabljića. Balada se interpretira u korelaciji s uglazbljenom verzijom Hrvoja Hegedušića. Učenici/učenice se u fazi interpretacije motiviraju slikama predgrađa s trošnim kućama i zgradama te nakon gledanja izražavaju dojmove koje su u njima izazvale fotografije. Opisuju viđeno i život ljudi koji žive u takvom okruženju. Zatim se najavljuje interpretacija pjesme i slijedi njezino čitanje uz uvažavanje govornih vrednota. Nakon emocionalno-intelektualne stanke izraženi dojmovi usmjereno se povezuju s prikazanim slikama predgrađa. Slijedi slušanje uglazbljene verzije Cesarićeve pjesme za koju se učenici/učenice motiviraju pitanjima:

1. Kako zamišljate uglazbljenu verziju *Balade iz predgrađa*?
2. Koje biste instrumente koristili?
3. Kakav bi bio ritam vaše skladbe?
4. Kojeg biste pjevača/pjevačicu angažirali?[43]

[42]Jakov Sabljić, *Iz metodičke teorije i prakse nastave književnosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2011., str. 215.-217.
[43]Isto kao [42], str. 216.

Potom se iznose osnovni podatci o autoru Hrvoju Hegedušiću te o šansoni kao glazbenoj vrsti. Učenici/učenice zatim slušaju uglazbljenu verziju pjesme u Hegedušićevoj izvedbi, uz napomenu na što trebaju obratiti pozornost kako bi lakše rješavali zadatke. Nakon odslušane skladbe slijedi kratak razgovor o dojmovima. Nakon objave doživljaja učenici rješavaju zadatke na radnim listićima :

1. Dobriša Cesarić u svojim pjesmama običnim riječima iskazuje neobične stvari. Može li se takva običnost i jednostavnost spojiti s uglazbljenom inačicom pjesme?
2. Smatrate li da Cesarićeve stihove odlikuje muzikalnost i da ih je lako ili teško uglazbiti?
3. Mislite li da je skladatelj uspio u glazbenoj interpretaciji Cesarićeve pjesme? Objasnite svoja razmišljanja!
4. Odredite ulogu i značenje interpunkcijskih znakova u tekstu! Kako su njihova uloga i značenje ostvareni uglazbljenjem pjesme?
5. Na temelju definicije šansone teorijski uspostavite sličnosti i razlike između balade kao književne vrste i šansone kao glazbene vrste!
6. Pokušajte odrediti koji bi stihovi odgovarali refrenu u odslušanoj pjesmi.[44]

Za usustavljivanje nastavnik/nastavnica crta Vennov dijagram na ploči te ga uz prethodne upute popunjava zajedno s učenicima/učenicama. Zadatak je povezati lirski tekst *Balada iz predgrađa* s uglazbljenom verzijom pjesme u odnosu na njihove sličnosti i razlike.

Metodička osnova za interpretaciju narodne balade donesena u Rosandićevoj *Metodici književnoga odgoja i obrazovanja* pruža široke mogućnosti primjene na različite balade. Susret s baladom predlaže se tek nakon interpretacije lirske i epske pjesme jer će učenici/učenice tako lakše spoznati obilježja narodne balade kao lirsko-epske vrste što se pokazuje uspješnim u nastavnoj praksi. Donosi se niz prijedloga za motivacijski dio sata iz čega se može zaključiti o važnosti tog dijela sata za cjelokupnu interpretaciju balade. Odabrani je pristup interpretacijsko-analitički i analiza se svodi na jezično-stilske značajke djela što ne odgovora zahtjevima suvremene nastave koja teži dubljem razumijevanju djela i ne inzistira samo na lingvostilističkoj analizi. Također, metodička se osnova može primijeniti samo u interpretaciji narodne balade, ali ne i u interpretaciji lirske balade koja bi također trebala biti zastupljena u metodičkoj monografiji.

Primjer metodičke interpretacije *Balade iz predgrađa* donosen u monografiji *Iz metodičke teorije i prakse* Jakova Sabljića pruža široke mogućnosti primjene na brojne balade. Pretpostavlja korištenje mnoštva metodičkih postupaka, različitih nastavnih sredstava i pomagala te brojne nastavne metode što u potpunosti odgovara težnjama suvremene nastave. Također, odabrani pristupi (problemski, interpretacijsko-analitički, stvaralački, korelacijski) kao

[44]Isto kao [42], str. 216.

i predložena pitanja, potiču samostalan rad učenika/učenica, dublje promišljanje i razumijevanje teksta.

U objema metodičkim monografijama pretpostavlja se unutarpredmetna i izvanpredmetna korelacija, a time se balada potvrđuje kao vrsta koja pruža široke mogućnosti interpretacije i samim time pobuđuje interes kod učenika/učenica. Sve to dovoljan je razlog za postojanje metodičke monografije koja bi obuhvaćala metodičke mogućnosti interpretacije balada različitih autora. Takva bi monografija, u prvom redu, trebala sadržavati primjere za metodičku interpretaciju balada koje se nalaze u nastavnim programima, ali svakako i drugih. Na taj bi se način proširio interes za baladu kod nastavnika/nastavnica te bi vjerojatno neke od primjera aktualizirali/aktualizirale u nastavnoj praksi.

5.4. Primjeri metodičke interpretacije balada u priručnicima za nastavnike/nastavnice

Balada iz predgrađa Dobriše Cesarića predviđena je za interpretaciju u sedmom razredu osnovne škole. Prema *Priručniku za učitelje hrvatskog jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*[45] balada se obrađuje problemsko-stvaralački, interpretativno-analitički i korelacijsko-integracijski. Za doživljajno-spoznajnu motivaciju predlaže se razgovor o pripovijetkama koje govore o problemima u društvu. Nastavnik/nastavnica potom postavlja pitanja: Kako zovemo takve pripovijetke? Može li i pjesma imati socijalnu tematiku? Slijedi najava jedne od najpoznatijih hrvatskih socijalnih pjesama koja je i uglazbljena (uglazbio ju je Hrvoje Hegedušić) te je kao šansona postala vrlo popularna. To je pjesma Dobriše Cesarića *Balada iz predgrađa.* Učenici/učenice slušaju pjesmu u interpretaciji glumca Ivana Horvata. Slijedi emocionalno-intelektualna stanka, a onda i stvaranje problemske situacije: Petrolejska lampa, blato, plot, cigle... Zamisli tu sliku kao filmski kadar! Kakva će filmska priča biti ispričana uz takvu „scenografiju“? Odgovori će biti vezani vjerojatno uz siromaštvo, bijedu, neku tužnu životnu situaciju pa učenici mogu lako osvijestiti socijalnu tematiku. Problem se precizira čitanjem definicije pojma balada i njegovim pojašnjenjem. Nastavnik/nastavnica postavlja sljedeća pitanja:

1. Što je u pjesmi lirsko? Prepoznaj: a) slikovite, b) osjećajne elemente.
2. Što je u pjesmi epsko? Prepoznaješ li u pjesmi priču koju možeš ukratko ispričati?
3. Što je u pjesmi tragično? Prepoznaješ li pjesnikovo stajalište te kritiku upućenu društvu?[46]

[45]Vesna Dunatov i dr., *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2009., str. 120.-122.
[46]Isto kao [45], str. 121.

Nastavnik/nastavnica učenike/učenice dijeli u skupine. Prva skupina ima zadatak prokomentirati simboliku crvenkastožute svjetlosti. Druga skupina treba objasniti ulogu veznika *i* na početku stihova i odgovoriti koji se dojam postiže ponavljanjem toga veznika, na kojim se mjestima pojavljuje veznik *a* i slično. Zadatak je treće skupine protumačiti koju poruku nosi ponavljanje prve strofe na kraju pjesme te razmisliti o tome čeka li bolji život ostale stanovnike predgrađa. Četvrta skupina analizira pjesmu na način da određuje je li pjesma pisana slobodnim ili vezanim stihom, koliko slogova ima najduži, a koliko najkraći stih. Odgovaraju na pitanja o duljini strofa, uočavaju rimu. Nakon što su učenici riješili zadatke, iznose se rezultati i čita se Cesarićev komentar o nastanku *Balade iz predgrađa.* Autori priručnika u zadatcima za samostalan rad učenika predlažu pričanje „Priče iz predgrađa" čiji će likovi biti bolestan čovjek i ljudi slične sudbine. Sadržaj se balade aktualizira slušanjem jedne od socijalno angažiranih pjesama Prljavog kazališta.

Prijedlog za interpretaciju *Balade iz predgrađa* uključuje različite nastavne metode, postupke, sredstva i pomagala što će nastavni sat učiniti dinamičnijim i zanimljivijim. S druge strane, pitanja koja su predviđena za postavljanje učenicima/učenicama klišeizirana su, svode se na prepoznavanje lirskih i epskih elemenata u pjesmi te na jezično-stilsku analizu.

Pjesma *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* interpretira se u sedmom razredu osnovne škole te u četvrtom razredu gimnazije. Autorica rada donosi prijedlog metodičke obrade u osnovnoj školi prema *Priručniku za učitelje hrvatskog jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*.[47] Za doživljajno-spoznajnu motivaciju predlaže se slušanje šansone Buce i Srđana *Dugo u noć*... Slijedi najava i lokalizacija teksta, a onda i interpretativno čitanje, to jest slušanje pjesme u interpretaciji glumca Zvonka Novosela. Nakon emocionalno-intelektualne stanke, nastavnik/nastavnica započinje raspravu pitanjem: Koje je osjećaje u vama potaknula pjesma? Slijede stvaralački zadatci tako što nastavnik/nastavnica potiče interpretaciju na tri razine: a) na razini slike b) na razini osjećaja c) na razini zvuka. Učenici/učenice samostalno pišu pjesmu svojoj majci.

Prijedlog za interpretaciju pjesme *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* baziran je na stvaralačkim zadatcima. Obuhvaća tri razine interpretacije zahvaljujući kojima učenici/učenice dublje promišljaju o tekstu i samostalno donose zaključke. Metodički je prijedlog originalan jer

[47]Vesna Dunatov i dr., *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2009., str. 131.-134.

ne uključuje samo interpretaciju na razini stila nego uključuje različite pristupe (problemski, ineterpretacijsko-analitički, stvaralački).

Priručnik *Dveri riječi 7*[48] donosi *Baladu o Gospinim pčelama* autora Rajmunda Kuparea koja je predviđena za obradu u interpretacijsko-analitičkom i meditacijsko-stvaralačkom sustavu. Za motivaciju nastavnik/nastavnica postavlja jedno od sljedećih pitanja učenicima/učenicama:

1. Privlači li te ljepota? Navedi dvije imenice koje najbolje izražavaju tvoje raspoloženje dok stojiš ispred svete slike.
2. Razmisli i odgovori: U kojim sve prigodama palimo svijeće? Zašto ih palimo?
3. Voliš li promatrati plamen svijeće? O čemu razmišljaš promatrajući plamen svijeće? Na što te podsjeća plamen, njegova svjetlost i izgaranje svijeće?[49]

Na Božić se slavi Isusov rođendan. Pokušajmo zamisliti nešto drugačiji Božić: Zamislimo Isusov prvi ili drugi ili treći rođendan. Kakav je bio? Kako se Marija, mlada majka snalazila s djetetom? Također, nastavnik/nastavnica može pustiti zvučni zapis duhovne pjesme nakon koje slijedi izricanje dojmova. Slijedi najava pjesme, a onda i čitanje teksta koje je i prvi meditacijski susret s pjesmom. Nakon čitanja učenici/učenice ponovno slušaju glazbu, ali uz otvorene čitanke. Interpretacija se odvija u manjim skupinama. Učenici/učenice stihove „Tako je Marija bila lijepa/ Iz njih je slatko jeo i pio/ Bile su tužne što žive malo“ mogu nastavljati asocijacijskim nizom, preoblikovati ih u usporedbu ili izreći metaforom. Stih im može biti poticaj za kraći prozni tekst, mogu ga shvatiti vrlo osobno, a mogu u njemu prepoznati drugu osobu (majku, baku). Uz glazbenu pratnju, učenici/učenice najprije međusobno čitaju svoje tekstove, bilježe svoje mišljenje o tekstu suučenika/suučenica, izriču dojmove. Slijedi sinteza, a potom i aktualizacija (božićnoga vremena, Majčina dana, Dana obitelji). Aktualizacija se može ostvariti i pitanjima: Kako ja iskazujem ljubav prema svojoj majci? Što radim? Radim li najbolje što znam? Utječe li rad na ljepotu: izvanjsku ili unutarnju?

U interpretaciji *Balade o Gospinim pčelama* dominira meditacijsko-stvaralački pristup koji u potpunosti odgovara interpretaciji balade jer potiče stvaralačko mišljenje i stvaralačko izražavanje učenika/učenica. Ipak ne treba u potpunosti zanemariti interpretacijsko-analitički pristup pogotovo kod učenika/učenica osnovne škole čije su samostalne interpretacijske sposobnosti tek u razvoju.

[48]Nada Babić i dr., *Dveri riječi 7, priručnik za učitelje/učiteljice*, Profil, Zagreb, 2008., str. 205.-209.
[49]Isto kao [48], str. 206.-207.

Balada o Tounjčici[50] autora Vlade Vlaisavljevića predviđena je za interpretaciju u interpretacijsko-analitičkom sustavu. Motivacija se ostvaruje metaforiziranjem (stvaranjem vlastitih metafora) ili završavanjem započetih rečenica (Život je..., Smrt je...). Također, motivacija se može ostvariti razgovorom o kućnim ljubimcima pri čemu nastavnik/nastavnica usmjerava razgovor na neobične zgode, pokazivanje osjećaja, na imena koja učenici/učenice daju ljubimcima. Potom slijedi najava balade, interpretativno čitanje i emocionalno-intelektualna stanka. Potom će učenici/učenice zapisati dojmove o spontanoj recepciji pjesme, koje će i pročitati. Slijedi otkrivanje emotivnoga sloja pjesme podcrtavanjem riječi koje ga ističu (krik, tužan, drščuć, hladna sumnja, mrtva djevojčica, grob). Učenici/učenice izdvajaju pjesničke slike, prepoznaju stilska izražajna sredstva te lirska i epska obilježja, nakon čega slijedi pokušaj samostalnog definiranja pojma balada. Balada se ponovno čita i zaokružuje se dojam. Nastavnik/nastavnica za domaću zadaću zadaje sljedeći zadatak: Nauči krasnosloviti *Baladu o Tounjčici*!

Primjer interpretacije *Balade o Tounjčici* uključuje velik broj nastavnih metoda. U motivacijskom dijelu sata predloženi su različiti primjeri koji će zainteresirati učenike/učenice za rad. Poglavito je zanimljiva motivacija koja se dotiče razgovora o kućnim ljubimcima jer učenici/učenice nerijetko posjeduju kućne ljubimce i vezani su s njima te ih vesele takvi razgovori. Interpretacija se bazira na jezično-stilskoj analizi, a upotpunjena bi bila stvaralačkim zadatkom u završnom dijelu sata jer bi se na taj način izbjegla monotonija lingvostilističke metode i potaknulo bi se kreativno izražavanje učenika/učenica.

Odabrani pristup baladi Augusta Šenoe *Ribareva Jana*[51] je interpretacijsko-analitički. Mogućnosti su motivacije da nastavnik/nastavnica povede s učenicima/učenicama razgovor o Šenoi i likovima njegovih povjestica i romana koje su čitali u prethodnim razredima ili da se otvori rasprava na temu „Nesretna ljubav“. Slijedi najava teksta, interpretativno čitanje te stanka i objava dojmova. Interpretacija se odvija tako što nastavnik/nastavnica vodi heuristički razgovor s učenicima/učenicama ili pitanja dobivaju na nastavnim listićima:

1. Kakav je dojam na vas ostavila balada?
2. Kakva je Jana djevojka?
3. Otkrij u pjesmi epske i lirske pojedinosti!
4. Kojim se stilskim izražajnim sredstvima Šenoa poslužio kako bi okarakterizirao Janu

[50]Nada Babić i dr., *Dveri riječi 7, priručnik za učitelje/učiteljice*, Profil, Zagreb, 2008., str. 215.-221.
[51]Isto kao [50], str. 366.-371.

(vanjski izgled) prije susreta s mladićem iz grada, a kojim nakon nesretnog događaja?
5. Izvedi osnovnu misao pjesme![52]

Nastavnik/nastavnica baladu može aktualizirati razgovorom o odnosima među djevojkama i mladićima u suvremenom društvu.

Interpretacija balade *Ribareva Jana* je klišeizirana. Odabrani je pristup isključivo interpretacijsko-analitički i ne omogućuje dublje promišljanje. Učenici/učenice potiču se na razmišljanje kada, primjerice, trebaju zaključiti o ulozi/svrsi stilskih izražajnih sredstava koji su upotrijebljeni pri opisu Jane prije i nakon susreta s mladićem. Aktualizacija je prilagođena uzrastu učenika/učenica i potaknut će ih na otvoreno iznošenje ideja i stavova.

U *Priručniku za učitelje hrvatskog jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec* [53] za osmi razred donosi se prijedlog za interpretaciju balade *Školjka* Dragutina Tadijanovića. Odabrani je metodički pristup interpretacijsko-analitički i problemsko-stvaralački. Za doživljajno-spoznajnu motivaciju predložene su tri mogućnosti. Prva je donošenje školjke u školu i slušanje njezina šuma te stvaranje priče na temelju dojmova. Druga je mogućnost stvaranje asocijativnog niza od više imenica na riječ „školjka". Također se predlaže stvaranje lirske minijature od zadanih riječi. Nakon motivacije autori priručnika predlažu slušanje balade u interpretaciji glumca Zvonka Novosela. Nakon što su objašnjene manje poznate riječi slijedi interpretacijsko govorenje pjesme i emocionalno-intelektualna stanka. Objava doživljaja potiče se sljedećim pitanjima:

1. Koje je osjećaje pjesma u tebi probudila?
2. Je li te začudio naslov pjesme? Ako jest, zašto?[54]

Interpretacija se odvija heurističkim razgovorom između nastavnika/nastavnice i učenika/učenica:

1. Kakav je ton i ugođaj pjesme?
2. Koga pjesnik moli za oproštaj?
3. Kako ste doživjeli te stihove?
4. Pjesnik rabi više glagolskih vremena. Što je postignuto njihovom izmjenom?[55]

Učenici/učenice potom dobivaju nastavne listiće s pitanjima:

[52]Isto kao [50], str. 366.
[53]Vesna Dunatov i dr., *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2009. Svi su citati iz udžbenika preuzeti s popisa zadataka, str. 128.-133.
[54]Isto kao [53], str. 128.
[55]Isto kao [53], str. 129.

1. Tko je u središtu pjesnikova doživljaja?
2. Koje osjetilne pjesničke slike donosi tekst? Oprimjeri ih.
3. Prepoznaj stilska izražajna sredstva. Oprimjeri ih i objasni.
4. Koju ulogu ima ključni motiv školjke u kompoziciji pjesme?[56]

Nakon provjere rješenja slijedi sinteza i rješavanje zadataka iz radne bilježnice. Tema se aktualizira pitanjima o Domovinskom ratu. Za kraj se predlaže iznošenje zanimljivosti o usmenoj i umjetničkoj baladi.

Primjer metodičke interpretacije balade *Školjka* obuhvaća niz nastavnih metoda, postupaka i sredstava. Pretpostavlja originalan pristup književnome djelu samim time što se u motivaciju uključuje konkretna, opipljiva tvar – školjka. Ono što učenici/učenice osjete lakše će opisati, a ujedno će se potaknuti njihova znatiželja i motivirat će se za rad. Zadatci su oblikovani problemski, traže dublje promišljanje, istraživanje, ali i kreativno izražavanje i stvaranje.

Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec[57] donosi prijedlog obrade narodne balade *Smrt Omera i Merime.* Pristupi u kojima je predviđena obrada balade su interpretacijsko-analitički i korelacijsko-integracijski. Za doživljajno-spoznajnu motivaciju predloženo je promatranje slike Vjekoslava Karasa *Djed i unuk.* Nastavnik/nastavnica motivira učenike/učenice za razgovor sljedećim pitanjima:

1. Koji instrument djed drži u rukama?
2. Kako nazivamo čovjeka koji na njemu svira?
3. Koju ulogu u usmenoj/narodnoj književnosti ima taj instrument?
4. Što si dosada naučila/naučio o usmenoj književnosti?[58]

Kao druga mogućnost za motiviranje učenika/učenica navedeno je postavljanje zadatka u kojem trebaju spojiti parove iz lijevog i desnog stupca. Imena koja se nalaze u lijevom stupcu su: Paris, Orfej, Odisej, Tristan, Romeo, Omer, dok su u desnom stupcu: Merima, Julija, Helena, Penelopa, Euridika, Isolda. Slijedi kratak razgovor u kojem učenici iznose svoje spoznaje o ljubavnim parovima, a potom slušanje interpretativnog čitanja glumca Zvonka Novosela. Za interpretaciju se predlaže heuristički razgovor ili nastavni listići koji će sadržavati sljedeća pitanja:

1. Koja se osnovna dva motiva javljaju u pjesmi?
2. Što doprinosi tragičnosti te narodne pjesme?
3. Uoči slijed događaja i iznesi kompozicijske sastavnice: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet.

[56]Isto kao [53], str. 130.
[57]Vesna Dunatov i dr., *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2009., str. 148.-155.
[58]Isto kao [57], str. 149.

4. Iznošenje radnje u pjesmi je: a) statično ili b) dinamično? Objasni svoj odgovor i oprimjeri ga.
5. Okarakteriziraj likove iz pjesme. Odredi čime su motivirani njihov postupci.
6. Koji su lirski, a koji epski elementi u pjesmi?
7. Prepoznaj i oprimjeri stalne epitete, inverzije i ponavljanja.
8. Što pjesmu čini baladom?[59]

Zadatci za samostalan rad osmišljeni su na način da učenici/učenice usporede baladu *Smrt Omera i Merime* s tragedijom Williama Shakespearea *Romeo i Julija* te da baladu napišu kao pripovjedni tekst. Aktualizacija se ostvaruje tezama i pitanjima o očuvanju hrvatske narodne baštine, poglavito nakon ulaska u Europsku uniju.

Interpretacijski dio sata oblikovan je klišeizirano. Pitanja se odnose isključivo na fabulu i ne potiču samostalno istraživanje učenika/učenica. Motivacija je lijepo osmišljena i navodi učenike na razmišljanje o likovima iz svjetske literature čime se ostvaruje mogućnost povezivanja i uspoređivanja. Također, završni dio sata uključuje stvaralačke zadatke koji potiču kreativno izražavanje učenika/učenica.

Prema priručniku *Dveri riječi 8*[60], donosi se prijedlog metodičke interpretacije balade *Asanaginica* te prijedlog metodičke interpretacije balade Miroslava Krleže *Ni med cvetjem ni pravice*. Balade se interpretiraju u osmom razredu osnovne škole.

Balada *Ni med cvetjem ni pravice* predložena je za interpretaciju u problemsko-stvaralačkom sustavu. Nakon motivacije (koja u priručniku nije predložena) slijedi susret s tekstom te stvaranje problemske situacije, preciziranje problema i upute za rješavanje zadataka. Nastavnik/nastavnica naglašava da je pjesnik, slikajući cvjetove, zapravo oslikao ljudske karaktere i ponašanje u određenome vremenu te njihovo stajalište prema životu i odnosima u društvu. Učenici/učenice dobivaju zadatak odabrati među ponuđenim osobinama svoje i zapisati ih, a ponuđene su: pustolovan, ustrajan, nagovorljiv, smiren, pokoran, samouvjeren, idealist (...). Nakon toga učenici/učenice odabiru osobine koje govore o slabostima: izazovan, nepopustljiv, zlopamtilo, nepredvidljiv, ponosan, tvrdoglav, preosjetljiv, osvetoljubiv. Nakon odabira dobivaju sljedeća pitanja:

[59]Isto kao [57], str. 150.
[60]Nada Babić i dr., *Dveri riječi 8, priručnik za učitelje/učiteljice*, Profil, Zagreb, 2008., str. 184.-188. *(Asanaginica)*, str. 286.-290. *(Ni med cvetjem ni pravice)*.

1. Jeste li se zbog koje od osobina ili slabosti osjećali prihvaćeni ili neprihvaćeni među prijateljima u svome društvu, razrednom kolektivu, među odraslima?
2. Što biste kod sebe mijenjali, a koje osobine ne biste nikada promijenili? Zašto?[61]

Učenici/učenice popise dobivaju na nastavnim listićima i rješavaju ih individualno. Slijedi priopćavanje i korekcija rezultata, a onda sinteza s naglaskom da u svojoj različitosti uvijek možemo biti pozitivniji, voditi računa o drugima, pokušati razumjeti i uvažavati tuđa mišljenja i ideje. Na kraju učenici/učenice dobivaju stvaralački zadatak: napraviti plan u nekoliko točaka u kojemu će iznijeti kako se poboljšati, imati više razumijevanja za druge i slično ili pisati pismo prijatelju/prijateljici ili kolegi/kolegici iz razreda ili članu obitelji. Pri tome navode isključivo njegove/njezine pozitivne osobine, osobine kojima se dive, one koje bi i sami htjeli imati.

Manjkovost metodičkog primjera interpretacije balade je u tome što ne donosi prijedlog motivacije. Interpretacija je oblikovana problemski. Svi zadatci potiču dublje promišljanje teksta, traženje skrivenih značenja i donošenje zaključaka. Sadržaj balade povezan je s osobnim iskustvima što dodatno motivira učenike/učenice na rad. Zadatci u završnom dijelu sata oblikovani su stvaralački gdje dolazi do izražaja učenička kreativnost i stvaralačko mišljenje.

Metodički pristup odabran za interpretaciju balade *Asanaginica* je problemsko-stvaralački. Učenici/učenice za rad se motiviraju razgovorom o položaju i važnosti majke u obitelji. Slijedi heuristički razgovor :

1. Je li narodni pjevač samo objektivni, hladni promatrač zbivanja?
2. Koji epitet nam to otkriva?
3. Zašto je Asanaginica htjela izvršiti suicid?
4. Djelo sadrži niz sivih dionica, dijelova koji su preskočeni, o kojima nemamo obavijesti, podataka. Otkrij ih i odredi im ulogu!
5. Ima li dijaloga u tekstu? Kojim primjerima možeš dokazati svoje mišljenje? Navedi ih!
6. Odredi Asanaginičine i Asanagine osobine![62]

Za domaću zadaću učenici opisuju jedan plemeniti postupak svojih roditelja ili staratelja prema nekome tko nije član njihove obitelji.

U priručniku se navodi da se interpretacija balade *Asanaginica* donosi u problemsko-stvaralačkom sustavu. Međutim, pitanjima to nije potvrđeno jer se ona uglavnom odnose na fabulativno-kompozicijski sloj i ne zahtijevaju razvijeniji tip kritičkog mišljenja. Pitanja trebaju biti oblikovana tako da učenici/učenice traže dublje značenje djela, samostalno izdvajaju probleme i potkrjepljuju ih citatima.

[61]Isto kao [60], str. 289.
[62]Isto kao [60], str. 185.-187.

6. INTERPRETACIJA BALADE U NASTAVNOJ PRAKSI

Autorica diplomskoga rada prisustvovala je nastavnoj interpretaciji balade *Balada o Gospinim pčelama* održanoj 8. travnja 2013. godine u Osnovnoj školi Popovac u sedmom razredu. Nastavu hrvatskoga jezika i književnosti razredu predaje nastavnica Lidija Marković. Odabrani pristupi interpretaciji balade su: problemsko-stvaralački, korelacijsko-integracijski i interpretacijsko-analitički.

Motivacija je vrlo važan dio sata jer budi interes učenika/učenica za gradivo te ih potiče na lakše svladavanje nastavnih sadržaja. Nastavnica Lidija Marković upotrijebila je metodički postupak oluje ideja kako bi motivirala učenike/učenice za što uspješniju interpretaciju balade. Nastavnica je na sredinu ploče zapisala motivacijsku riječ *Marija* i rekla učenicima/učenicama da to isto učine u svojim bilježnicama. Zatim je tražila od učenika/učenica da zapišu sve pojmove kojih se prisjete u vezi sa zadanom riječju. Učenici/učenice su se javljali i govorili riječi koje su zapisali u svoje bilježnice, a nastavnica je nekoliko primjera zapisala na ploču (brižna, vedra, ljubav, čistoća, zaštita, dobrota). Nakon oluje ideja nastavnica je pitala učenike/učenice *Na što vas asocira riječ Marija*? Odgovori učenika/učenica bili su zanimljivi jer su pojedini dječaci odgovorili da ih asocira na njihovu simpatiju, a djevojčice su se jednoglasno složile da je prva asocijacija „Blažena Djevica Marija“. Nastavnica najavljuje čitanje pjesme i naglašava da učenici/učenice žmire dok im ona čita tekst balade. Ona to čini uvažavajući sve govorne vrednote. Nakon emocionalno-intelektualne stanke učenici/učenice iznose svoje dojmove koji se svode na to da ih se pjesma dojmila jer je osjećajna i tužna. Nakon toga učenici/učenice otvaraju čitanke i nastavnica im je rekla da potraže nepoznate riječi u pjesmi koje su onda objašnjene. Zatim je balada ponovno pročitana, ali je to sada učinila učenica. Potom je uslijedio heuristički razgovor. Nastavnica je upitala učenike/učenice *Kakav je opći ton pjesme?* Učenici/učenice odgovaraju da je tužan i potražili su stihove koji to potvrđuju. Nastavnica je sat književnosti uspješno povezala sa satom biologije podsjećajući učenike/učenice na kratak život pčela, kao i s jezikom kada je upitala učenike/učenice zašto je riječ „Gospa“ napisana velikim početnim slovom. Učenici/učenice kao temu balade određuju Mariju, majku Božju. Od motiva su uočili sljedeće: ruke, dijete, pčele, posao, svijeća, oltar. Stihovima su potvrdili postojanje različitih stilskih sredstava (epitet, personifikacija, usporedba, retoričko pitanje). Nastavnica ih je potom uputila na fotografiju u udžbeniku („Bogorodica s djetetom“). Pitala je učenike/učenice kako povezuju sliku s baladom, a učenici/učenice navode stihove *(te su ruke nosile Krista).* Učenici/učenice samostalno zaključuju o ideji pjesme *Svi smo mi braća i sestre, a Marija je*

majka svih nas te ju ljubimo kao i svoje bližnje. Ovdje se lijepo vidi povezivanje nastave književnosti s nastavom vjeronauka. Nastavnica je učenike/učenice uputila na definiciju balade koju su zajednički pročitali iz udžbenika. Nakon toga upitala je učenike/učenice *Kako ovu pjesmu dovodimo u vezu s definicijom? Što je u njoj tragično?* Učenici/učenice zaključuju da je to mučenje i smrt Isusa Krista. Nastavnica je pri tome učenike/učenice upitala jesu li gledali film *Pasija* te su kratko porazgovarali o njemu. Sljedeće je pitanje bilo *Zašto ljudi u suvremenom svijetu ne vole balade?* Zanimljivo je bilo čuti zrela razmišljanja učenika/učenica koji su se uglavnom složili da su ljudi opterećeni, tužni pa onda ne vole gledati tužne filmove, nego gledaju i slušaju ono što ima sretan završetak. Nastavnica je potom rekla učenicima/učenicama da su balade ipak popularne, posebno u glazbi te je pripremila rock baladu Bryana Adamsa *Heaven*. Najavila im je slušanje pjesme, a zadatak učenika/učenica bio je uočiti poveznicu između skladbe i obrađivane balade. Zadatak je uspješno odrađen jer učenici/učenice već u naslovu otkrivaju ključni motiv.

Za kraj nastavnica učenicima/učenicama daje stvaralački zadatak: *Zamislite da ste svijeća i napišite kratak sastavak na temu „Svijetlim u sobi siromašne obitelji“ ili „Svijetlim u kući bogatih“.*

Nastavnica je pri interpretaciji balade upotrebljavala različite nastavne metode i metodičke postupke. S druge strane, nešto je manji broj nastavnih sredstava i pomagala koja su uključena u nastavu pa je tako nastavnica upotrebljavala samo udžbenik, ploču i kredu. Motivacija je uspješno ostvarena i učenici/učenice postaju zainteresirani za daljnji rad. Posebno je pohvalno što je nastavnica povezala nastavu književnosti s brojnim drugim predmetima i umjetnostima. Korelacija je izvršena s nastavom jezika, vjeronaukom, biologijom te s glazbenom, filmskom i likovnom umjetnošću. Pitanja koja je nastavnica postavljala bila su problemska, poticajna, a ujedno i zanimljiva jer su učenici/učenice izražavali svoje misli, stavove ideje. Cjelokupna interpretacija odvijala se tako što su učenici/učenice svoje tvrdnje pokrjepljivali/potkrjepljivale citatima iz balade. Sve su nastavne faze sustavno povezane i uspješno ostvarene. Sat je organiziran dinamično, metodički korektno i uspješno je realiziran, a to se vidjelo iz učeničkih odgovora, zaključaka i cjelokupne radne atmosfere koja je vladala u razredu.

7. METODIČKE MOGUĆNOSTI U INTERPRETACIJI BALADE

7.1. Balada u interpretacijsko-analitičkom sustavu

U interpretacijsko-analitičkom sustavu dolazi do sadržajne preorijentacije nastavnog procesa. U njemu književno djelo postaje temeljnim sadržajem nastave, a interpretacija djela najvažnijim oblikom rada. Samom tom promjenom došlo je i do promjene ustrojstva nastavnoga sata i metoda koje se rabe u nastavi. U primanju sadržaja književnoga djela u prvi plan dolaze doživljajno-spoznajne zakonitosti koje se očituju u komunikaciji s tekstom. U tom je sustavu djelo predmet estetske spoznaje. Pri izgrađivanju svojega sustava interpretacija je potražila uporište u spoznajnoj teoriji i psihologiji estetskog doživljavanja i spoznavanja. Upravo zbog toga interpretacija djela sada ima svoje faze. Započinje se doživljajno-spoznajnom motivacijom u kojoj učenik/učenica aktivira svoje emocionalno, moralno, intelektualno i spoznajno iskustvo i na taj način ulazi u tekst. Slijedi interpretacijsko čitanje kojim se djelo stavlja u centar učenikova/učeničina duhovnog svijeta. U nastavku dolazi do interpretacije teksta u kojoj je učenik/učenica na razini estetskog subjekta. On/ona aktivno sudjeluje u nastavnom procesu i otkrivanju onoga što književno djelo sadrži, komentira i iznosi vlastito mišljenje. Na taj se način aktivira ono što dogmatsko-reproduktivni sustav zanemaruje, odnosno potiče se književna senzibilnost, kritički stav i aktivan odnos prema književnom djelu. Posebnost je toga sustava istraživanje estetske uloge jezika pa time dijaloška metoda i metoda rada na tekstu dolaze u prvi plan, dok se predavačko-reproduktivne metode time stavljaju u drugi plan. Zbog toga, ali i zbog činjenice da u prvi plan dolazi književno djelo, mijenja se i uloga nastavnika/nastavnice. On/ona je sada organizator/organizatorica nastavnog procesa. Nastavnik/nastavnica više nije jedini izvor znanja, a nastavni proces temelji se na dvosmjernoj komunikaciji.[63]

Autorica rada donosi vlastiti metodički prijedlog za interpretaciju balade *Ni med cvetjem ni pravice* Miroslava Krleže u interpretacijsko-analitičkom sustavu u osnovnoj školi. Likovi balade su cvjetovi koji govore o nepravdama u „cvjetnom svijetu“, a samim time progovaraju o neravnopravnom položaju ljudi koji dolaze iz različitih socijalnih skupina.

Nastavnik/nastavnica za motivaciju odabire stvaralački zadatak. Zamoli učenike/učenice da zamisle da su cvijet. Potom im postavlja pitanja:

[63]Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 213.-219.

1. Koji si cvijet odabrao za predstavljanje sebe?
2. Zašto si odabrao baš taj cvijet?
3. Opisuje li on tvoju osobnost?

Nastavnik/nastavnica potom najavljuje da će se danas susresti s pjesmom u kojoj su glavni likovi upravo cvjetovi. Upozorava učenike/učenice da koncentrirano slušaju jer je riječ o kajkavskom dijalektu pa je potrebno svu pozornost usmjeriti na nastavnikov/nastavničin izgovor. Nadalje, nastavnik/nastavnica ukratko podsjeća učenike/učenice na vrijeme u kojem je Krleža stvarao, na skrivene ideje koje je prenosio svojim baladama te ih zamoli da dublji smisao potraže i u toj baladi. Dok nastavnik/nastavnica čita, učenici/učenice čitanke drže zatvorenima. Nastavnik/nastavnica pri čitanju pazi na govorne vrednote, dakle na jačinu tona, intonaciju, tempo, boju tona te na stanke. Za vrijeme emocionalno-intelektualne stanke učenici/učenice sažimaju svoje dojmove, a potom ih iznose. Razgovaraju o nepravdama u društvu o kojima cvijeće pjeva. Potom slijedi interpretacija pjesme. Učenici/učenice na nastavnim listićima dobivaju sljedeće zadatke:

1. S kojim se likovima susrećeš u pjesmi?
2. O čemu govore?
3. Koji su likovi suprotstavljeni?
4. Izdvoji motive od kojih se sastoji pjesma!
5. Koja stilska izražajna sredstva uočavaš u pjesmi i koja im je uloga?
6. Promotri pretposljednju strofu! Slažeš li se s tvrdnjama?
7. Pronađi lirske i epske elemente u pjesmi!

Nastavnik/nastavnica potom aktualizira radnju balade zadajući učenicima/učenicama zadatak da napišu kratak dijalog o nepravdama u današnjem svijetu. Taj zadatak pogodan je za rad u paru te ga učenici/učenice mogu iznijeti u obliku igrokaza. Za samostalan rad učenici/učenice pronalaze simboliku cvjetova koje su odabrali da ih predstavljaju i zaključuju slaže li se izbor s njihovom osobnošću.

7.2. Balada u korelacijsko-integracijskom sustavu

Suvremena nastava temelji se na povezivanju srodnih predmeta u zajednički didaktički sustav. Tako je oblikovano i jezično-umjetničko područje kao samostalan didaktički sustav koji povezuje nastavne predmete iz jezika i umjetnosti. Riječ je o korelacijsko-integracijskom

metodičkom sustavu. On se temelji na povezivanju nastavnih područja u okviru nastavnoga predmeta (književnosti, jezika, jezičnoga izražavanja, scenske i filmske umjetnosti), nastavnih predmeta u okviru odgojno-obrazovnog područja te odgojno-obrazovnih područja (jezično-umjetničko s društveno-povijesnim i drugim područjima). U okviru toga sustava balada također pronalazi svoje mjesto.

Prednost je korelacije među umjetnostima u tome što učenici/učenice imaju priliku vidjeti različite mogućnosti umjetničkoga prikazivanja jednog te istog teksta ili pak način na koji su pojedini umjetnici interpretirali (uglazbili, naslikali) književni tekst. Tako učenici/učenice produbljuju svoje spoznaje o dotičnom tekstu, intepretacija postaje zanimljivijom i otvaraju se mogućnosti pogleda iz različitih kutova.

7.2.1. Uglazbljene balade u nastavi književnosti

Književno se djelo povezuje s djelima drugih umjetnosti na osnovi zajedničke teme, motiva, likova, radnje. Nerijetko književno djelo postaje glazbena inspiracija i dolazi do prijenosa književnoga djela u zvučni medij. Čest je slučaj uglazbljenih balada što i nije rijetkost jer one su same po sebi muzikalne. Uglazbljene balade pronalaze svoje mjesto u nastavi književnosti u svim fazama nastavnoga sata bilo da se radi o motivacijskome dijelu sata u kojem se učenici/učenice senzibiliziraju za rad, središnjem dijelu sata kada se interpretacija može bazirati na otkrivanju značajki lirskog i glazbenog djela ili o završnome dijelu sata kada učenici/učenice uspoređuju lirski tekst i uglazbljenu inačicu, usustavljuju naučeno i dodatno proširuju svoje spoznaje.

Od uglazbljenih balada hrvatskih autora potrebno je spomenuti sljedeće balade: *Gumbelijum roža fino diši, Kalendarska, Khevenhiller* Miroslava Krleže (uglazbio Darko Rundek), *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* Dragutina Tadijanovića (uglazbili Srđan i Buco), *Bezimenoj* Gustava Krkleca (uglazbio Darko Rundek), *Odlazak* Tina Ujevića (uglazbio Arsen Dedić), *Balada iz predgrađa* Dobriše Cesarića (uglazbio Hrvoje Hegedušić). Šenoina balada *Ribareva Jana* uglazbljena je pod nazivom *Jana, ribara starog kći* i zadobila je toliku popularnost da se često smatra narodnom.

Autorica rada donosi vlastiti primjer metodičke interpretacije balade *Khevenhiller* u četvrtom razredu gimnazije. Balada se može podijeliti na tri tematska dijela. Prvi dio opisuje

opće stanje poslije seljačke bune, drugi dio opisuje težak život kmetova, dok treći dio predstavlja rezignirani kmetovski zaključak. Atmosfera je balade tugaljiva, ironična. S druge strane, uglazbljena inačica donosi vedriji ton jer je otpjevana u dijaloškoj formi i to izmjenom muških i ženskih glasova – soprana, altova, mezzosoprana, basova. U nastavi je ta balada pogodna za interpretaciju u svim metodičkim sustavima, a u nastavku se donosi autoričin prijedlog interpretacije u integracijsko-korelacijskom sustavu.

U uvodnom, motivacijskom dijelu sata nastavnik/nastavnica pokazuje učenicima/učenicama ilustracije *Balada Petrice Kerempuha.* Motivacija se može ostvariti i prikazom slika Matije Gupca koje će asocirati učenike/učenice na patnju i borbu seljaka. Slijedi najava teksta. Nastavnik/nastavnica čita tekst, učenici/učenice prate u čitankama. Nakon toga, samostalno ga pročitaju, a zatim slijedi objava doživljaja. Nastavnik/nastavnica potom dijeli nastavne listiće koji sadrže sljedeća pitanja:

1. U kojim stihovima prepoznaješ kerempuhovske osnove?
2. Koja razmišljanja o životu izriče Petrica Kerempuh?
3. Koje moralno-etičke probleme naglašava?
4. Protumači životnu filozofiju seljaka!
5. Koje situacije iz povijesnog iskustva i suvremenoga seljačkog života uočavaš u drugome dijelu balade?
6. U što se preobražava seljačka rezignacija u posljednjem dvostihu?

Nastavnik/nastavnica motivira učenike/učenice za slušanje glazbene inačice pitanjima:

1. Znaš li da je balada *Khevenhiller* uglazbljena (pritom donosi informacije o skladatelju Darku Rundeku)?
2. Jesi li čuo/čula za šansonu kao glazbenu vrstu?
3. Kakav tempo očekuješ u skladbi?

Učenici slušaju uglazbljenu verziju pjesme u izvedbi skladatelja Darka Rundeka uz napomenu na što trebaju obratiti pozornost kako bi lakše rješavali zadatke.
Nakon odslušane glazbe slijedi kratak razgovor o dojmovima (objava doživljaja). Učenici u paru rješavaju zadatke na radnim listićima:

1. Što nam govori naslov pjesme? Odgovara li temeljnom raspoloženju pjesme (baladičnom)?

2. Pjesma je utemeljena na određenom događanju, tj. u njoj postoje zbivanja iz kojih možemo stvoriti priču. Utvrdi što je u pjesmi lirsko, a što epsko. Na temelju toga zaključi zašto tu pjesmu možemo svrstati u balade.

3. Misliš li da je skladatelj uspio u glazbenoj interpretaciji Krležine pjesme? Objasni svoja razmišljanja!

U završnom dijelu sata nastavnik/nastavnica upotrebljava Vennov dijagram skiciran na ploči te ga, uz prethodne upute, popunjava zajedno s učenicima/učenicama. Zadatak je povezati lirski tekst *Khevenhiller* s uglazbljenom verzijom pjesme s obzirom na sličnosti i razlike.

Balada *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* govori o već ostarjeloj majci koja željno očekuje svojega sina. Tužna, melankolična atmosfera postignuta je prikazom snježne, bijele noći koja ostavlja dojam hladnoće. Taj osjećaj postignut je nizanjem epiteta *zimska, gluha, snježna, tiha, hladna.* Također, opis majčina lika potvrđuje njezino dugo iščekivanje (*pognut lik, prosjede kose, žalosna, zalivena suzama*). Tužna atmosfera vjerno je prenijeta u glazbenu inačicu.

Autorica rada donosi vlastiti prijedlog metodičke interpretacije balade *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć.* Odabrani pristup je korelacijsko-integracijski, a balada se predlaže za interpretaciju u osnovnoj školi. Učenici/učenice za rad se motiviraju slikama snježne, bijele noći

te starice koja sjedi za tkalačkim stanom i promatra kroz prozor bijele pahulje. Nakon najave teme nastavnik/nastavnica interpretativno čita tekst pjesme. Učenici/učenice slušaju pjesmu zaklopljenih čitanaka. Nakon čitanja slijedi intelektualno-emocionalna stanka. Zatim učenici/učenice iznose svoje dojmove o pjesmi. Nastavnik/nastavnica potom na grafoskopu prikazuje sljedeća pitanja:

1. Kakve osjećaje pjesma pobuđuje u tebi?
2. Izdvoji temeljne motive pjesme!
3. Opiši lik majke!
4. Navedi epitete koji opisuju noć!
5. Pronađi stilsko-izražajna sredstva u pjesmi!

Nakon provjere rješenja nastavnik/nastavnica govori učenicima/učenicama kako je ta pjesma zadobila toliku popularnost da je čak i uglazbljena. Kako bi ih motivirao/motivirala za slušanje, nastavnik/nastavnica postavlja pitanja učenicima/učenicama:

1. Znaš li li još neke pjesme koje su uglazbljene?
2. Kakav bi tempo trebala imati ova skladba?
3. Što misliš, hoće li atmosfera biti melankolična, tužna, sjetna ili pak vesela?

Potom im nastavnik/nastavnica pušta uglazbljenu verziju balade. Učenici/učenice nakon kratke stanke iznose svoje dojmove. Nastavnik/nastavnica potiče razgovor sljedećim pitanjima:

4. Kakve je dojmove izazvala pjesma u tebi?
5. Sviđa li ti se način kako je pjesma uglazbljena, bi li primijenio/primijenila drugačiji ritam i tempo?

Učenici/učenice zatim dobivaju stvaralački zadatak napisati kraći sastavak ili pjesmu na temu „Život u predgrađu“.

Vlastiti metodički primjer interpretacije *Balade iz predgrađa* autorica rada predvidjela je za osnovnu školu. Odabrani pristupi su interpretacijsko-analitički i stvaralački. U motivacijskom dijelu sata nastavnik/nastavnica pušta zvučni zapis pjesme *Balada iz predgrađa.* Nakon odslušane skladbe slijedi razgovor o pjesmi. Učenici/učenice iznose svoje dojmove i zapažanja. Slijedi najava istoimene lirske pjesme. Nastavnik/nastavnica čita baladu uvažavajući sve govorne vrednote. Slijedi stanka i objava doživljaja. Interpretacija se odvija tako što učenici/učenice odgovaraju na pitanja iz udžbenika, a potom zajednički provjeravaju odgovore i nadopunjavaju

jedni druge. Heurističkim razgovorom nastavnik/nastavnica ih navodi da uoče sličnosti i razlike između lirske pjesme i uglazbljene verzije (određuju ritam, tempo, ugođaj). Učenici/učenice ususta vljuju naučeno tako što pišu petostih (činkvinu) na temelju interpretirane balade. Nakon što učenici/učenice pročitaju svoje primjere petostiha nastavnik/nastavnica na grafoskopu pokazuje vlastiti primjer činkvine:

siromaštvo

tužno, hladno

prolaženje, nestajanje, nadanje

težak život siromašnih ljudi

patnja

7.2.2. Balada i likovnost

Kao što se glazba javlja kao sastavni dio književnoga djela u raznovrsnim funkcijama, tako i likovna ostvarenja ulaze u područje literarnog stvaranja. Pisci slikaju interijere, portretiraju likove, oblikuju krajolike, gradske ambijente i ugođaje u prostoru.

Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje temelji se na vizualnom i likovnom jeziku koji učenici usvajuju vlastitim likovnim doživljavanjem, ali i izražavanjem, komunikacijom s djelima likovne umjetnosti i svekolikim vizualno-likovnim okruženjem. Cilj je usmjeriti nastavnika/nastavnicu i učenike/učenice spontanijem i kreativnijem razvijanju spoznajnih vrijednosti uz pomoć likovnoga stavaralaštva. Odgojni ciljevi literarno-likovne korelacije obuhvaćaju široki raspon – od poticanja psihomotoričnog razvoja, preko motivacije, mašte, intelektualnog razvoja do estetičke osjetljivosti. Namjera je razviti aktivan, stvaralački odgoj prema okolini i u produkciji i u doživljavanju umjetničkog. Taj aktivan odnos treba biti rezultat odnjegovanog analitičkog misaonog procesa.[64] Analitičko-misaoni proces kao metoda je višestruko opravdan: on je sredstvo za pobuđivanje i održavanje interesa i aktivnosti koje su sastavni dio svake kreativne djelatnosti.

U likovnom odgoju učenika/učenica značajnu ulogu može imati balada. Primjerice, učenici/učenice mogu promatrati ilustracije umjetnika nadahnute baladama i tada iznositi svoje dojmove ili dati svoju ilustraciju pojedine balade. O toj temi pisao je Feđa Gavrilović. Njegov se

[64]Nada Grgurić, Marijan Jakubin, *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb, 1996., str. 11.-12.

rad bavi likovnim interpretacijama zbirke pjesama *Balade Petrice Kerempuha* Miroslava Krleže. Dijeli ilustracije na nekoliko tema, odnosno pristupa baladama od kojih najviše pozornosti pridaje ilustracijama koje citiraju određene povijesne stilove i onima koje prikazuju torture.[65] Dao je osvrt na ilustracije Krste Hegedušića, koje nerijetko krase i čitanke/udžbenike književnosti.

Autorica rada donosi vlastiti metodički prijedlog interpretacije balade *Sunovrati* Williama Wordswortha. Odabrani je pristup korelacijsko-integracijski i stvaralačko-meditacijski, a metodički model je predviđen za primjenu u srednjoj školi.

Kao motivaciju za susret s jezerskim pjesnicima nastavnik/nastavnica može prikazati slike Velikih jezera u Engleskoj. Slijedi razgovor u kojem učenici/učenice iznose svoje spoznaje i zanimljivosti o tome kraju. Slijedi najava teme i čitanje pjesme. Nastavnik/nastavnica upozorava učenike/učenice da za to vrijeme zatvore oči i zamišljaju krajolik koji se opisuje u pjesmi. Također, nastavnik/nastavnica zamoli učenike/učenice da nakon čitanja pjesme još neko vrijeme ostanu sklopljenih očiju jer će tada točnije moći opisati mjesto gdje se nalaze. Nakon čitanja učenici/učenice sažimaju svoje doživljaje i osjećaje. Slijedi kreativno izražavanje osjećaja. Potom učenici/učenice dobivaju novi zadatak: nastavnik/nastavnica čita strofu po strofu, a nakon svakog čitanja, učenici/učenice dojmove i doživljaje još svježe prenose u obliku crteža na papir. Prije toga zadatka dobili su sljedeće upute u obliku motivacijskih pitanja:

1. U kakvu se raspoloženju nalaziš prije nego što spaziš u beskraj razasute narcise?
2. Kako se tvoje raspoloženje preobražava u dodiru s prirodom?
3. Osjećaš li miris prirode? Koji se mirisi miješaju?
4. Koje boje prevladavaju oko tebe?
5. Je li boja tvoje odjeće stopljena s prirodom?

Učenički se radovi potom stavljaju na pano i slijedi obilazak galerije te komentiranje radova.

7.2.3. Balada u nastavi jezika

Balada se može uključiti u nastavu jezika na mnogo različitih načina. Jedan je od mogućih da se upotrijebi kao književni predložak na kojem će učenici/učenice vježbati stečena

[65]Feđa Gavrilović, „Likovna interpretacija Krležinih Balada Petrice Kerempuha“ , *KAJ - časopis za književnost, umjetnost, kulturu,* Vol. 43 (213), br. 3, (2010.), http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=104274, 07.03. 2013., 20:06.

znanja u nastavi jezika. Primjer je za upotrebu balade u nastavi jezika *Balada o zaklanim ovcama* na kojoj će učenici/učenice vježbati svoja znanja o vrstama riječi nakon što su sve obrađene. Prijedlog je predviđen za primjenu u osnovnoj školi. Za motivaciju nastavnik/nastavnica upita učenike/učenice koliko postoji vrsta riječi. Nakon što odgovore nastavnik/nastavnica ih podsjeća da upravo toliko ima i prstiju na ruci te ih zamoli da naprave oris svojih dlanova u bilježnice, a on/ona će isto to učiniti na ploči. Potom se u prste lijeve ruke upišu promjenjive vrste riječi, a u prste desne ruke nepromjenjive vrste riječi. Nakon što su učenici/učenice osvježili potrebno predznanje, nastavnik/nastavnica dijeli učenicima/učenicama nastavne listiće na kojima se nalazi tekst balade Dobriše Cesarića *Balada o zaklanim ovcama.* Nakon što nastavnik/nastavnica pročita tekst i ukratko porazgovaraju o njemu, učenici/učenice raspoređeni su tako da polovica razreda ispisuje iz balade promjenjive vrste riječi (raspoređene u stupce *imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli*), a druga polovica crtama podvlači i ispisuje nepromjenjive vrste riječi (raspoređene u stupce *prilozi, prijedlozi, čestice, usklici, veznici).* Dok učenici/učenice izvršavaju zadatak, nastavnik/nastavnica crta stupce na ploču. Pošto su u određenom vremenu učenici/učenice izvršili zadatak, zajednički ga provjeravaju i ispisuju riječi na ploču. Svakom učeniku/učenici koji iziđe pred ploču upisati rješenja, nastavnik/nastavnica uputi dodatna pitanja:

1. Koje vrste imenica razlikujemo (ponavljanje pisanja velikog slova)?
2. Na koja pitanja odgovaraju pridjevi?
3. Koje vrste pridjeva razlikujemo?
4. Što se označava glagolima?
5. Koje vrste zamjenica razlikujemo?
6. Ponovimo pisanje brojeva riječima!
7. Uz koju vrstu riječi stoje prilozi?
8. Ispred kojih se veznika piše zarez?

Jezična analiza povezuje se s književnom interpretacijom tako što učenici/učenice igraju igru ispadanja. Učenik/učenica započinje rečenicu jednom riječju, a ostali učenici/učenice redom nadopunjuju. Riječi i radnja vezane su uz tekst balade. Svaki sljedeći učenik/učenica mora upamtiti i ponoviti ono što su rekli učenici/učenice prije njega/nje i stvarati smislenu rečenicu. Onaj učenik/učenica koja pogriješi, ispada iz igre. Na taj način povezuje se znanje stečeno iz nastave jezika s književnošću (korelacija) i nastavni sat postaje zanimljivijim.

Odabirom književnog teksta kao predloška na kojem će se vježbati stečena znanja iz jezika učenici/učenice postaju zainteresirani/zainteresirane jer se napušta tradicionalna jezična

vježba koja se sastoji od nanizanih nepovezanih rečenica. Balada sadrži niz neobičnih imenica, pridjeva, glagola i pogodna je za brojne jezične vježbe.

7.2.4. Balada kao poticaj vježbama jezičnoga izražavanja

Balada se u nastavi može upotrijebiti i kao poticaj različitim vježbama govornoga izražavanja. Geoetheova balada *Kralj vilenjak* može biti književni predložak na kojem će učenici/učenice učiti govorne vrednote, izražajno čitanje. *Asanaginica* može poslužiti kao predložak na kojem će učenici/učenice vježbati stvaralačko prepričavanje s mijenjanjem završetka balade. Učenici/učenice mogu zamjenjivati dijalektizme iz Krležininih *Balada* stilski neutralnim riječima. *Lirske balade* jezerskih pjesnika mogu biti poticaj vježbama opisivanja.

7.3. Balada u problemskom sustavu

Problemska je nastava poseban didaktičko-metodički sustav koji se suprotstavlja predavačko-reproduktivnim oblicima nastave. Karakteristika je problemskog sustava da nastavnik/nastavnica nije prenositelj/prenositeljica znanja, nego organizator/organizatorica istraživanja, a učenici/učenice su subjekti koji istražuju i otkrivaju nove spoznaje. Književno se djelo raščlanjuje na niz problema koji postaju predmetom interpretacije. U problemskoj se nastavi zahtijeva razvijeniji tip kritičkog mišljenja, a ne samo pamćenje činjenica. Rješavaju se idejni, moralni, društveni i psihološki problemi. Literarni problem sadrži određenu spoznajnu teškoću, suočava učenika/učenicu s nerazjašnjenim pojavama, pobuđuje zanimanje, otvara mogućnosti za postavljanje različitih pitanja i hipoteza. Proces rješavanja problema zbiva se u nekoliko faza. U prvoj fazi problem ulazi u krug učenikove/učeničine pažnje, u drugoj se fazi pobliže određuje, dakle uspostavlja se veza s činjenicama i spoznajama koje će olakšati rješavanje problema. U trećoj fazi učenici/učenice pokušavaju rješavati problem: postavljaju problemska pitanja, hipoteze, alternative i slično. U četvrtoj fazi nastupa dokazivanje (provjera hipoteza). Nastavni sat u okviru problemskog sustava ima nekoliko faza. U prvoj fazi sata stvara se problemska situacija. Potom se definiraju problemi i metode kojima se istražuje problem. Zatim se organizira samostalan istraživački rad. U četvrtoj fazi analiziraju se rezultati istraživanja te se korigiraju i dopunjavaju. U posljednjoj fazi sata učenici/učenice dobivaju zadatke za samostalan rad. Problemi se oblikuju na trima razinama: idejno-tematskoj, fabulativno-kompozicijskoj te jezično-stilskoj.[66]

[66]Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 219. – 229.

Autorica rada predlaže metodičku interpretaciju narodne balade *Vila ljubovca* u problemskom sustavu. Balada pjeva o nesretnoj Novakovoj sudbini kojemu je pobjegla vila nakon što joj je podario krila i ostavila ga samog sa sinom Grujicom. Događaj se zbio za vrijeme slavlja na dvoru kada se Novak, na nagovor vlastite sestre, smilovao vili i podario joj krila kako bi plesala s drugim djevojkama. Vila odlazi u nebeska prostranstva, a Novak ostaje ožalošćen.

U motivacijskom dijelu sata učenici/učenice pišu svoje definicije pojma „ljubav". Određeni dio učenika/učenica vjerojatno će iznijeti svoje misli o ljubavi kao osjećaju koji izaziva sreću, a drugi dio doživjet će ljubav kao osjećaj koji izaziva bol. Nastavnik/nastavnica najavljuje čitanje balade *Vila ljubovca*. Nakon čitanja pjesme slijedi stanka. Problemska se situacija može stvoriti na više načina: tako što učenici/učenice dobivaju nastavne listiće na kojima se nalazi konceptualna tablica u kojoj je nastavnik/nastavnica izdvojila probleme i citate, a učenici/učenice zapisuju ono što nedostaje. Citatima argumentiraju da problem uistinu postoji ili pak definiraju problem te iznose svoje mišljenje o pojedinom problemu.

Problem	Citat	Moje mišljenje o naznačenom problemu
Nezadovoljstvo u braku		
Podređen položaj žene		
	„Bješe ti ga ovaka naučila huda sreća, ljubi svojoj povratio brza krila i oglavlja."	
Izostanak majčinskih osjećaja		
Tragična Novakova sudbina		

Nastavnik/nastavnica naglašava da će učenici/učenice rješavati zadatke individualno. Rješenja se provjeravaju tako što se učenici/učenice javljaju, čitaju stihove u kojima su pronašli odgovore i rješenja, također nastavnik/nastavnica može čitati određene stihove. Odgovori za određeni broj problema mogu se zapisati na ploču u obliku teza.

7.4. Balada u intertekstualnom sustavu

Cilj je intertekstualnog sustava povezati književna djela na temelju teme, likova, jezika i stila te na taj način pružiti bolje razumijevanje književnih djela. Takvim sparivanjem djela učenici/učenice osvješćuju univerzalnost pojedinih tema, motiva i likova povezujući „staro“ i „novo“ u smislenu cjelinu koja ne mora biti zasnovana isključivo na sukcesivnom, književnopovijesno orijentiranom prikupljanju spoznaja o književnosti.

Kao primjer za interpretaciju balade u intertekstualnom sustavu izabrana je drama Milana Ogrizovića *Hasanaginica* i narodna balada *Asanaganica*. Intertekstualni sustav sadrži i stvaralačke zadatke pa je ovdje riječ, osim o intertekstualnom, i o stvaralačkom pristupu baladi.

Sat počinje motivacijom, odnosno razgovorom o položaju i važnosti majke u obitelji. Učenike/učenice potiče se da upotrijebe svoja znanja i spoznaje iz povijesti te zaključe o položaju žene nekada i danas. Također se govori o položaju žene u patrijarhalnom okružju. Nastavnik/nastavnica potiče učenike/učenice na zauzimanje pravilnoga stajališta - svi su ljudi jednako vrijedni bez obzira na spol. Nastavnik/nastavnica potom najvaljuje intertekstualni sustav, to jest govori učenicima/učenicama da će na satu biti riječi o požrtvovnoj ženi s kojom su se upoznali u poznatoj, narodnoj baladi *Asanaginica*, a koja je bila temom mnogih poznatih književnika poput Herdera, Goethea, Puškina i Mickiewicza i, napokon, našeg Milana Ogrizovića koji joj daje naslov *Hasanaginica.* Nastavnik/nastavnica lokalizira ulomak iz čitanke u kontekst drame. Učenici/učenice potom čitaju ulomak. Sljedeća je faza sata stvaranje intertekstualnog konteksta interpretacije. Nakon što su učenici/učenice pročitali ulomak nastavnik/nastavnica izlaže im ukratko informacije o Ogrizoviću kao književniku, njegovim spisateljskim interesima, značajnim djelima, osobito njegovim dramskim tekstovima. Nastavnik/nastavnica zamoli učenike/učenice da se prisjete Asanaginice iz narodne balade i da opišu kako je okarakterizirana u baladi, a kako ju je prikazao Ogrizović. Isto pitanje vrijedi i za Hasanagu. Pitanja koja može postaviti nastavnik/nastavnica su:

1. Dobivamo li u baladi psihološki potret likova ili su prikazani plošno?
2. Je li Hasanaga prikazan kao oholi, tvrdoglavi vojnik ili ipak kao osoba od krvi i mesa?
3. Tko je najveći krivac za Asanaginičinu smrt? Razmisli jesu li to: a) patrijarhalni odnosi u muslimanskoj sredini, b) neumoljivi Asanaga, c) okrutnost bega Pintorovića ili d) Asanaginica što nije posjetila muža dok je bio bolestan?

Broj pitanja koja će nastavnik/nastavnica postaviti nije ograničen, nego ovisi o aktivnosti učenika/učenica i opširnosti odgovora. Faza interpretacije i objave rezultata odvija se tako što učenici/učenice u svoje bilježnice zapisuju sličnosti i razlike, u obliku T-tablice, uočene među likovima u narodnoj baladi i drami Milana Ogrizovića. Kao zajednički epiteti za obje junakinje mogu se izdvojiti: požrtvovna, odana, osjećajna, vjerna supruga, tragičan lik. Ogrizovićeva je Asanaginica uz to ponosna, ne želi pokleknuti pred svojim mužem, prisna je s majkom i kćeri Sultanijom, povjerava im svoje tajne, kratko iznosi svoju prošlost te povijest svoje obitelji, dok je u narodnoj baladi Asanaginičin lik prikazan plošno, nema dublje psihološke karakterizacije, nego dobivamo samo prikaz požrtvovne majke na rastanku od svoje djece. Pri usporedbi Hasanage učenici/učenice mogu doći do zaključaka o crno-bijeloj karakterizaciji lika u narodnoj baladi gdje je on prikazan kao ohol vojnik, ponosan musliman koji je vjeran tradiciji i neumoljiv. S druge strane, Milan Ogrizović također ga prikazuje kao ponosnog čovjeka, ali ipak čovjeka od krvi i mesa. Dakle, Hasanaga posjeduje i osjećaje (ljubav prema ženi) koje u više navrata i pokazuje, ali je razapet između osjećaja ponosa i ljubavi i tom je borbom prožeta cijela drama. Nastavnik/nastavnica heurističkim razgovorom potiče učenike/učenice da zaključe o Ogrizovićevoj želji da otkrije razloge zbog kojih je došlo do svađe između Hasanage i Hasanaginice i što je bitno – iznosi i jednu i drugu stranu priče. Tek što se učinilo da će kraj drame biti drugačiji nego onaj u baladi, Asanaginica umire, ali razlog smrti nije isti u dvjema pričama. Nastavnik/nastavnica zadaje učenicima/učenicama zadatak da razmisle o tome. Zaključuju da je u narodnoj baladi Asanaginica umrla od tuge, dok je Ogrizovićeva junakinja umrla od sreće, nakon što joj je Hasanaga izjavio ljubav. Kako bi ustavili stečeno znanje, nastavnik/nastavnica učenicima/učenicama zadaje zadatak da razmisle o odnosu slabijega i jačega i o simbolici samih likova u djelima. Cilj je zadatka da učenici opet generalno povežu oba uspoređivana djela te se istodobno podsjete na ukupnost rezultata interpretacije. Učenici/učenice dolaze do spoznaje da je Asanaginičin lik utjelovljenje žrtve općenito, ali ju vode hrabrost, odanost i vjernost, dok je Asanaga prikazan kao utjelovljenje moći, ponosa, bahatosti, ali je ipak duhovno slabiji od Asanaginice. Na kraju nastavnik/nastavnica daje stvaralački zadatak u kojem će učenici/učenice razmisliti što bi činili u situacijama u kojima se nalazila Asanaginica u ono vrijeme i danas.

7.5. Stvaralački pristup baladi

Stvaralačka nastava predstavlja nov pristup interpretaciji književnih djela. Učenici/učenice stvaralačkim zadatcima, osim činjeničnih znanja, pokazuju svoju kreativnost.

Balada svoje mjesto pronalazi i u sklopu toga sustava bilo da se radi o narodnim baladama koje pjevaju o povijesnim događajima ili o modernim baladama koje pjevaju o ljubavi, prirodi, svakidašnjici. Nastavnik/nastavnica može oblikovati sat interpretacije balade tako da učenici/učenice sami pišu baladične minijature, preoblikuju kraj balada, osmišljavaju strip, crtež, film ili predstavu. U nastavku se donosi prijedlog metodičke obrade balade *Ribareva Jana* Augusta Šenoe. Autorica rada odabrala je stvaralačko-meditacijski i integracijsko-korelacijski pristup.[67]

Za motivaciju, nastavnik/nastavnica prikazuje učenicima/učenicama audiovizualni zapis slike uplakane djevojke, mladića koji odlazi, slike slomljenog srca i slično uz glazbenu pratnju. Nakon razgovora o tome što su vidjeli, nastavnik/nastavnica najavljuje interpretaciju balade *Ribareva Jana* te daje kratke informacije o Augustu Šenoi kao piscu balada. Potom dijeli učenicima/učenicama tekst pjesme koju oni trebaju pročitati u sebi nakon čitanja nastavnika/nastavnice, ali s napomenom da se udube u tekst i da razmišljaju o pročitanome. Slijedi objava doživljaja. Ponuđena je skala osjećaja na ploči: tuga, bol, radost, ushit, razočaranje, melankolija, odvažnost te učenici/učenice stavljaju + ili – uz osjećanja koja su im se javila tijekom čitanja. Nakon toga objašnjavaju svoj izbor osjećanja. Svaki učenik/učenica dobiva radni listić s pitanjima vezanim uz pročitano djelo:

1. Izdvoji najzanimljivije pjesničke slike te motive i simbole koji se pojavljuju u tekstu. Obrazloži zašto si ih izabrao/izabrala, tj. zašto su ti se učinile važnima!
2. Izdvoji stilsko-izražajna sredstva u pjesmi i objasni njihovu ulogu!
3. Kojim se stihovima najavljuje zla kob?
4. Koje bi stihove povezao/povezala s izrekom *Nikad ne reci nikad.*?
5. Pronađi razgovore Jane s ribama. Uočavaš li razliku?
6. Izvedi osnovnu misao pjesme.

Nakon provjere učeničkih odgovora i razgovora o pjesmi, učenici/učenice dobivaju stvaralački zadatak napisati svoju verziju pjesme tako što će promijeniti završetak balade. Nastavnik/nastavnica za kraj pušta uglazbljenu verziju balade.

[67]Autorica rada donosi primjer stvaralačkog pristupa baladi u poglavljima *Uglazbljene balade u nastavi književnosti, Balada i likovnost, Balada u intertekstualnom sustavu*.

8. ZAKLJUČAK

Balada je književni tekst koji omogućuje vrlo raznoliku metodičku interpretaciju. Svojim raznolikim temama i motivima pruža vrlo široke metodičke mogućnosti interpretacije. Pogodna je za interpretaciju u svim nastavnim sustavima te svaki njezin element može biti polazište u interpretaciji. Komunikacija učenika/učenica s baladom može se ostvariti na jednom ili više sati te se oni upoznaju s obilježjima balade, njihovim autorima, analiziraju ih, stvaraju problemske situacije koje samostalno rješavaju, uspoređuju ih s uglazbljenim inačicama, drugim književnim djelima ili pak odabiru stvaralački pristup baladi.

Zahvaljujući nastavnom programu, učenici/učenice imaju priliku upoznati se s baladom već u osnovnoj školi. Svoje spoznaje o baladi kao lirsko-epskoj, odnosno lirskoj vrsti s baladičnim elementima, proširuju u srednjoj školi. Svojim sadržajem i značenjem balada izaziva velik interes učenika/učenica te omogućuje vrlo široke mogućnosti metodičkih pristupa.

POPIS LITERATURE

1. *Antologija evropske lirike od srednjeg vijeka do romantizma*, priredio Nikola Milićević, Školska knjiga, Zagreb, 1976.
2. *Antologija hrvatskoga pjesništva od davnina pa do naših dana,* priredio Ante Stamać, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
3. *Antologija suvremene hrvatske poezije*, priredio Hrvoje Pejaković, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 1997.
4. Babić, Nada, Ivan Đurić, Dinka Golem, *Dveri riječi 7, hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole,* Profil, Zagreb, 2007.
5. Babić, Nada, Ivan Đurić, Dinka Golem, Dunja Jelčić *Dveri riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*, Profil, Zagreb, 2009.
6. Babić, Nada, Ivan Đurić, Dinka Golem, Dunja Jelčić, *Dveri riječi 7, priručnik za učitelje/učiteljice*, Profil, Zagreb, 2008.
7. Babić, Nada, Ivan Đurić, Dinka Golem, Dunja Jelčić, *Dveri riječi 8, priručnik za učitelje/učiteljice,* Profil, Zagreb, 2008.
8. Cetinić, Gea, Vlado Pandžić, *Hrvatska čitanka 3, udžbenik za treći razred gimnazije,* Profil, Zagreb, 2005.
9. Čale, Franjo, Mate Zorić, *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 4, Mladost, Zagreb, 1974.
10. Delić, Simona, *Matične zbirke ženskih pjesama: sto godina nakon edicije Hrvatske narodne pjesme (1896.-1942.),* Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol. 34, br. 2, 1997., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=66326, 07.02.2013, 18:25.
11. Delić, Simona, *Španjolske romance iz knjige Volkslieder (1778./1779.) Johanna Gottfrieda Herdera, iz zbirke Silva de romances vijeos Jakoba Grimma (1815.) i njihovi međukulturni odjeci u Hrvatskoj,* Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol. 45, br. 2, 2008., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=49490, 07.02.2013., 18:59.
12. Diklić, Zvonimir, Jože Skok, *Darovi riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole,* Školska knjiga, Zagreb, 2011.
13. Dujmović-Markusi, Dragica, *Književni vremeplov 1*, *Čitanka iz hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2007.

14. Dujmović-Markusi, Dragica, Sandra Rossetti-Bazdan, *Književni vremeplov 3*, *Čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2012.
15. Dujmović-Markusi, Dragica, Sandra Rossetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, *Čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2012.
16. Dunatov, Vesna, Slavica Kovač, Jadranka Tomas, *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009.
17. Dunatov, Vesna, Slavica Kovač, Jadranka Tomas, *Priručnik za učitelje hrvatskog jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2009.
18. Fališevac, Dunja, *Baladeskne pjesme Vladimira Vidrića,* Dani Hvarskoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 28 br. 1, 2002., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=109800, 15.03.2013., 11:53.
19. Gavrilović, Feđa, *Likovna interpretacija Krležinih Balada Petrice Kerempuha,* KAJ – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, Vol. 43 (213), br. 3, 2010., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=104274, 07.03.2013., 20:06.
20. Grgurić, Nada, Marijan Jakubin, *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb, 1996.
21. *Hrvatska književna enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010.
22. Ivić, Nenad, François Villon: bijeli labud i crni gavran, u: *Napulj i druga imaginarna mjesta*, Gordogan, Zagreb, 2009.,
23. Kekez, Josip, Mile Mamić, Vlado Pandžić, *Hrvatski 2, jedinstveni udžbenik za drugi razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola,* Profil, Zagreb, 1998.
24. Kekez, Josip, Vlado Pandžić, *Književnost II, udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola,* Profil, Zagreb, 1997.
25. Kekez, Josip, Vlado Pandžić, *Književnost 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, Profil, 1997.
26. Kekez, Josip, Vlado Pandžić, *Književnost III, udžbenik za treći razred trogodišnjih strukovnih škola,* Profil, Zagreb, 1997.
27. Kekez, Josip, Mile Mamić, Vlado Pandžić, *Hrvatski 3, jedinstveni udžbenik za treći razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola,* Profil, Zagreb, 1998.

28. Modrić Horvatek, Davorka, Marija Ćurić, Sonja Šepac Dužević, Ruža Križan Sirovica, Žarko Gazzari, *Čitanka 1 za prvi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
29. Paglia, Camile, *Slomi, sruši, sprži. Tumači 43 najljepše pjesme svijeta.*, Postscriptum, Zagreb, 2006.
30. Stanko Vraz, *Djela, Stanko Vraz, Petar Preradović,* Matica hrvatska, Zora, Zagreb, 1954.
31. *Povijest svjetske književnosti*, Knjiga 6, Mladost, Zagreb, 1976.
32. Rosandić, Dragutin, *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
33. Rosandić, Dragutin, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
34. Rosandić, Dragutin, *Književnost 1, udžbenik za prvi razred gimnazije,* Profil, Zagreb, 1996.
35. Sabljić, Jakov, *Iz metodičke teorije i prakse nastave književnosti,* Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2011.
36. Sambunjak, Zaneta, *Njemačke balade u estetičkoj teoriji Franje pl. Markovića*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol. 35. br. 1-2 (69-70), 2009., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99846, 07.02.2013., 18:19.
37. Skupina autora, *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003.
38. Skupina autora, *Čitanka 3, udžbenik za treći razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003.
39. Skupina autora, *Čitanka 4, udžbenik za četvrti razred gimnazije,* Školska knjiga, Zagreb, 2003.
40. Solar, Milivoj, *Književni leksikon*. *Pisci, djela, pojmovi*, Matica hrvatska, Zagreb, 2011.
41. Solar, Milivoj, *Rječnik književnoga nazivlja,* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
42. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
43. *Zlatna knjiga hrvatskoga pjesništva od početaka do danas,* priredio Vlatko Pavletić, Matica hrvatska, Zagreb, 1991.
44. *Zlatna knjiga svjetske ljubavne poezije*, priredio Nikola Milićević, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1975.